

ბედი უბედურთა

I

ამბავი, რომელიც მე მსურს მოგიტხოვროთ თქვენა, მკითხველო, მოხდა წრეულ სოფელს გორიძირაში. ამ სოფელს სახელი, ვგონებ, თვით თვისის მდებარეობიდან დარქმევია: იგი არის მოკრუნჩხული ერთს იმ მომწვარს და მოტიტვლებულს გორის ძირთაგანში, რომლის მსგავსთ ასე ხშირათა ხედავთ, რაკი ჩვენს კურთხეულს თბილისს ზემოთკენ შემოსცდებით. მოკრუნჩხულა-მეთქი იმისათვის ვამბობ, რომ ამ სოფელს უჭირავს ძლიერ პაწაწინა ალაგი. თუმცა მასში ას კომლადისინ გლეხობა და სამიოდ კომლი თავადაზნაური ცხოვრობენ. თუ შინაურულად არ იცით ამ სოფლის გარემოება, მის მცხოვრებთა რიცხვის გამოცნობაში თქვენი თვალი უსათუოდ მოტყუვდება. არც იქნება ეს საკვირველი. აქაურს გლეხკაცთ ისე მიუსხავთ და მიუკრუნჩხავთ ერთანეთზედ თავიანთ ღრმად ჩათხრილი მიწიური სახლები, რომ გეგონებათ, ოციოდ მოსახლეზედ მეტი არ იქნებაო.

- რათ ცხოვრობთ, ძმობილო, ასე შევიწროებულნი, ასე ერთი ერთმანეთზედ მომხსდარნი, - ვკითხე ერთს გლეხს, როდესაც ამ გარემოებამ პირველად მიიზიდა ჩემი ყურადღება.

- რა ვქნათ, შენი ჭირიმე, - მომიგო მან, - ჩვენ რო განზედ დავდგეთ, სახნავ-სათესი მინდორი სულ დაგვიპატარავდება. ჯერ ეხლაც არ გვეყოფნის მამული და, აბა, შენი კვნესამე, სოფელიც რომ გაგვეჭიმ-გამოგვეჭიმა, რალათი გვეცხოვრა?!

მართლაც-და, ძლიერ ცოტა სახნავ-სათესი მიწა აქვს ამ სოფელს. თანასწორად რომ გაუყოთ ამ სოფლის მცხოვრებთ მოხსენებული მიწა, ვგონებ, თვითოეულს კომლს ხუთ-ექვს დღიურზედ მეტი არ შეხვდება. ეს მინდორი მათი სახნავ-სათესიც არის და საძოვარიცა. თუმცა ეს ასეა, მაგრამ გლეხკაცის თავგანწირული მუდმივი შრომა თავისას არ იშლის. თუ ცოტაოდენთა მაინც ამინდი შესწევს, გორიძირელებს სამყოფი ჭირნახული მოსდით ხოლმე. საუბედუროდ, ამგვარი ამინდიანი წელიწადები ხშირად არ უდგება აქეთ მხარეს. ადამიანის უჭიათობას, მომავალზე უზრუნველობას და ხალხის უმეცრებას გაუწყვია ტყეები იმ მთებზედ, რომელნიც დღეს, მოხრიოკებულნი, მზისაგან დამწვარნი და დახურებულნი, შემოხვევიან ამ მხარეს თითქმის ყოველს მხრიდან. ამის გამოისობით აქეთკენ გვალვა ძლიერ ხშირი სტუმარია. თქვენს მტერსაც ნუ დაადგება ის დღე, რაც დღეც ჩვენს გორიძირას დაადგება ხოლმე, თუ გვალვამ რამდენსამე კვირას, ანუ თვეს გასტანა. პატარა რუ, რომელიც ზემოთ სოფლებზე გამოდის და შემდეგ ჩამოდის გორიძირაშიც, ყოველ ამ დროს საშინლად პატარავდება; ზემოთა სოფლების სარწყავებსაც ბევრს ვეღარა შველის ხოლმე ესა. აბა, გორიძირამდისინ ვინლა მოახწევინებს ამისთანა დროს წყალსა. მოურწყაობისაგან ვენახები და სიმინდები სულ მთლად ამოვარდებიან ხოლმე; ბალახი ჰქრება მინდორზე, წყაროები შრებიან. გლეხკაცნი სწყევლიან თავიანთ ბედს და გაჩენის დღესა. მალ-მალე ჩხუბობენ ერთმანეთში... მათი და მათი ცოლ-შვილის ვაი-ვაგლახი უერთდება დამშეული, დასიცხული საქონლის ბლავილს და ტრიალებს ხოლმე მთელს ამ არემარეზედ ერთი საშინელი საცოდაობა. ქვეყნად მოვლინებული ჯოჯოხეთია გლეხობისათვის ამისთანა დრო. სწორედ ამისთანა ჭირი დადგა წრეულ ჩვენს უბედურს გორიძირას.

II

თიბათვის პირველი რიცხვები იქნებოდა, როდესაც მე, ხუთი-ექვსი დღის მგზავრი, ვუახლოვდებოდი ჩვენი გორიძირის არემარეს. მზეს თუმცა კარგა დაბლა დაეწია დასავლეთისკენ, მაგრამ მაინც საშინელი სიცხის ბული ტრიალებდა ჰაერში. სჩანდა, რომ ამგვარი სიცხე ცოტა ხანი არ არის, რაც აწევს აქაურობას: ხეებსა და ვაზს უდროოდ დაჰყვითლებოდათ ფოთლები; დაგვაღულს სიმინდებს მწუხრად დაეკიდნათ ძირს თავიანთ დამჭკნარი ტოტები, გახურებულს მიწას ვეებერთელად დახეთქოდა ზემოთა პირი... ბევრიც რომ გეცქირათ აქეთ-იქით, მწვანე ბალახს მაინც ვერსად ვერ დაინახავდით მთელს მინდორზე; მის ნაცვლად აქა-იქ ეყუდნენ გარუჯული და გამხმარი ნარეკალები. რამდენიმე სული საქონელი ბლავილით ამაოდ დახეტიალობდა და მოტივტივებულს მინდორზე; გამხმარს მიწაზედ ხოხიალით და ეკლების ჭამით მათ საცოდავად დასდიოდათ სისხლი ტუჩებსა და ცხვირზე. შვევდი სოფელში. აქ უფრო უარესობა დამხვდა. ჩვენი პატარა რუ ისე დამშრალიყო, რომ მის ძირს თითქმის მტვერი ასდიოდა. მხოლოდ აქა-იქადა დარჩენილიყვნენ პატარ-პატარა გუბეები და ესენიც ადამიანის სამელად სრულიად არ ვარგოდნენ: მათში, ზედი-ზედ მიკრულნი ეყარნენ დამშეულნი და სიცხისაგან ენაგადმოვარდნილი კამეჩები და კუდების ნელი, ზარმაცული ქნევით იგერიებდნენ გუნდ-გუნდათ მათზე მისეულს ბუზებს. რაც შეეხებათ ადამიანებს, ესენი კარგა ხანს ვერსად ვერ დავინახე სოფელში. სჩანდა, საშინელ სიცხეს ისინი შეერეკნა მათ სოროს მსგავს მიწურს სახლებში. სოფელში ისეთი სიჩუმე იყო დამყარებული, თითქო აქ მცხოვრები აყრილან და სხვაგან გადასახლებულან სადმეო. მაგრამ, აი ჩავიდა მზე და მისი ცხარე სხივები მოშორდნენ დედამიწას. ჰაერი ცოტაოდენად გაინძრა; თბილმა ნიავმა წამოჰბერა ჩრდილოეთიდან; სოფელში ნელ-ნელა გაჩნდა ხმაურობა. ადამიანთა და შინაურ პირუტყვ-ფრინველთ მოძრაობა.

- ჩქარა, ჩემო დედამთილო, ჩქარა, თორემ სხვანი მიგვასწრობენ... - მოისმა ქალის ხმა იქვე ახლო ბაკიდან.

ცოტა ხანს უკან ამ ბაკიდან, თითქმის სირბილით, გამოვარდა მხარზედ კოკა მოდებული ერთი ახალგაზრდა ქალი. ამას ცუხცუხით გამოჰყვა სახლიდან პატარა, დაბალის ტანის, კარგა მოხუცებული, მაგრამ ჯერ ისევ ჭახმაგი დედაკაცი; ამასც ხელში კოკა ეჭირა. ესენი მოუდგნენ ერთმანეთს გვერდზე და ჩქარის ნაბიჯით გასწიეს სოფლის ზემო ნაპირისაკენ. ამათ შემდეგ მოება კოკიანი ქალი ქალსა, გაჩნდა გაცხარებული მოძრაობა, რომელიც კარგა ხშირ ბინდამდისინ არ შეწყვეტილა. ამ მოძრაობის დენას გავყევი მეცა. გავედი სოფლის ზემო ნაპირას და გადავხედე ჩვენს პატარა „ცაქ-ცაქა“ წყაროს; დედაკაცების სიმრავლის გამო კარგა ხანს თვალიც ვერ მოვკარ მე იმას. ისეთი მჭიდროება იყო აქა, ისეთი ყაყანი, ლანძღვა და გინება ისმოდა იქედან, რომ თქვენ გეგონებოდათ-ერთი რამ ხაზინა უპოვნია ამ ხალხსა, მისევია და ახლა თავის შორის იყოფს იმასაო. ყველა ეს კი წყლის მეოხებით ხდებოდა.

- ბაბაღე, დედაშვილობასა, აგრემც ღმერთი შეეწევა ი შენ ერთს შვილსა, ბარემ მანდა ხარ და აამსე ე ჩემი კოკაც... - უთხრა ჩვენს ნაცნობს პატარა ბებერს ერთმა ლამაზმა, შავ-თვალწარბა ახალგაზრდა გოგომ.

- გიჟი ხომ არა ხარ, ბებერო, - დაიძახა ერთმა მაღალმა შუა ხნის დედაკაცმა, - აუვსო რაა, იჯარით აგიღია შენ ე წყარო... აიმსე შენა და წადი ჯანაბასა.

- ჯანაბაშაც წადი და დოზანაშაჩ, - დაიჩიფრიფა მოხუცებულმა ბაბალემ, - მოგიხდია თავზედ ლეჩაქი და მთელ შოფელს შენგან მოშვენება არა აქვშ... - სთქვა რა ეს, მოხუცებულმა გადასდგა იქით თავისი ავსებული კოკა და მისწვდა ლამაზი გოგოს კოკას.

- ი შვილები არ დამეხოცება, რომ არ აგამსებინებ... - დაიძახა ერთმა ზორბა დედაკაცმა და გადმოსდგა თავისი კოკა წინა.

- ეხლა ეს წამომეჩხირა აქა, - დაიყვირა მაღალმა დედაკაცმა და გადახტა წინა, მიაგდო გვერდზედ ლამაზი გოგოს კოკა და თავისი მიუდგა წყაროს.

- მაშ თავზე ლეჩაქი აღარ მეხურება, რომ შენც მე დამიბრიყვო; ამდენი ხანია აქ ვიცდი და შენც ჩემზედ წინად უნდა ამსო... - დაიძახა სიანჩხლით ზორბა დედაკაცმა და გადაალაჯა წინ, მიჰკრა ფეხი წყაროსთან მიმსდგარს კოკას; კოკა წაიქცა, ეცა ქვას და ზედ შუაზედ გადაიყარა.

ამის დანახვამ მაღალი დედაკაცი თითქო დაამუნჯა. ის კარგა ხანს გაშტერებული იდგა ერთს ალაგას; მაგრამ მისი გაფითრებული სახე და მაგრამ მოკუმული ტურები კი ცხადად აჩვენებდნენ მისი სულის და გულის მდგომარეობას. ის უცებ გადახტა და გააფთრებული ეცა ზორბა დედაკაცს. უკანასკნელი მომზადებული დახვდა: ჩაავლეს ერთმანეთს თმებში ხელი და კარგა ხანს უძრავად შეჩერდნენ ესე... შემდეგ გაიქნ-გამოიქნიეს ერთმანეთი. ამ ქნევაში მაღალმა დედაკაცმა დასძლია თავისი მოწინააღმდეგე, წაიქცა და ქორივით დააჯდა ზემოდან. ქვეშითას მიეშველა რძალი. ზემოთას- გასათხოვარი ქალი. ახლა ამათ შუა გაჩნდა ბლლაძუნი: ლოყების კაწვრა, ჩქმეტა და თმის ბრდღვნა. დედაკაცები ჩაცვივდნენ შუაში და იწყეს მოჩხუბართა გაშველება. ჩვენი ბებრუხანა კი გამოძვრა, წამოიღო თავზე თავისი სავსე კოკა და ცუხცუხით გამოსწია შინისაკენ.

- ბებერო, ბებერო, სად გაძვერი, სადა, - მოსძახეს ქვემოდამ სიცილით, - ასტეხე ჩხუბი და შენ კი მოძურწე შინისაკენ...

- თვალეზირ გამოხეთქიათ. ე ჩემი კოკა ხო ავამშე და ახლა თუნდა ერთმანეთიჩ დაგიჭამიათ, - იძახოდა პატარა მოკუნტული ბებერი და თანაც გამალებული გარბოდა შინისაკენ.

- რძალი მოგიკლეს, რძალი, ბაბალე, - დაუძახეს კვალად ქვემოდან.

- უი ჩემ დანელებაშა, - წამოიძახა ბებერმა და შესდგა, მობრუნდა უკან, მიიღო შუბლზედ გაშლილი ხელი და თავისი ბებრუხანა თვალეზით გაიხედა წყაროსაკენ; საჩქაროზედ გაარჩია სხვებისაგან თავისი რძალი, რომელსაც ესარგებლა მოხსენებული ჩხუბით და თავის კოკა მიედგა თითქმის დამშრალ, თითის სიმსხოთ- და გამომავალ წყაროსთვის.

- ვენაცვალე, ჩემ მარიამაშა! იმაშ ხელ ვინ დააკარებს. მერე ავ დღეშ დააყრიშ იმაშ მაგიში ქმარი, - თავისთვის თქვა ბაბალემ და მიბრინდა ისევ შინისაკენ. ამ დროს განმავლობაში მოჩხუბარნი დამშვიდდენ; მარიამმაც აავსო კოკა, შეიდგა მხარზედ და სირბილით გამოუდგა უკან თავის დედამთილს: შუა გზაზედ დაეწია მას და ორთავე ერთად სიცილით და ლაპარაკით შეაღეს თავიანთ ბაკის კარი.

- ჰეი, რა დედა მყევხარ, რა დედაი... მამაჩემიც რო ცოცხალი ყოფილიყო ექამდისინ, ისიც ვერ მიზამდა შენობას. ერთ გუთნეულად კი არ მიქცემ-და, - მოისმა ამთ შესვლის უმაღვე დერეფნიდამ ხმა. ცოტა ხანს უკან გამოჩნდა ამ ხმის პატრონი. ეს იყო მოსულის ტანის, ოცდაშვიდი, ოცდარვა აწლის ახალგაზრდა ბიჭი: დამწვრის, მაგრამ ეშხიანის და სწორე სახისა, საბერებული ხელებით და ძველი შარვალ-ქალამნებით. მას გვერდით ედო გახდილი, ჯერ კიდევ ახალი, მოყვითალო ჩოხა და იჯდა წითელგულისპირიანი პერანგის ამარა; ხელში ეჭირა თავისი უმცროსი, ორი წლის ვაჟი, მხიარულად ისროდა მას მალლა და მარდად იჭერდა ისევ ხელებით. გატკრიაცებული ბავშვი ხტუნაობდა მამის ხელში და კასკასებდა თავისი წმინდა ბავშვურის ხმით. უფროს, სამი წლის ქალს მამის მუხლის ძირას დარბაისლურად მოეკეცნა და სიხარულისაგან გაცოცხლებულის თვალებით შესცქეროდა თავის პატარა ძმას. ორთავ პატარანი იყვნენ თავშიშველ-ფეხშიშველანი; მზისაგან დამწვარს ტანზედ ეცვათ მხოლოდ თითო გაჭუჭყიანებული პერანგი. თუმცა ეს ასე იყო, მაგრამ მათი ჯანის სისაღეს, ვგონებ, არა ერთი ქალაქელი მდიდრის ბავშვი შენატრებდა... დატკრულ ფუნჩულა ლოყებს წითლად გაჰქონდათ ლაჟღაჟი და დიდრონი გამომეტყველი თვალეხი სიცოცხლის ნაპერწკლებს ისროდნენ აქეთ-იქით. მამა ხედავდა ამსა და მხიარულის გულით ეთამაშებოდა მათ. ამგვარ ყოფაში იყო ჩვენი გიგო სოსიაშვილი, როდესაც მისმა დედამ და ცოლმა შეჰყვეს ბაკის კარებში თავი. მან მიიხედა კარებისაკენ და, რა დაინახა თავისი პატარა მოხუცებული დედა ვეებერთელა კოკის ქვეშ, შესმახა ზემოთ ნათქვამი სიტყვები.

მოხუცებულმა შეხედა თავის მომხიარულებულს შვილს და შვილიშვილებს; მისი ჩაცვივნილი თვალეხის კილონი მოიხმუჭნენ და სახეს გადაეფინა გულითადი კმაყოფილების და სიხარულის ღიმილი... მაინც კი არაფერი არა სთქვა რა შვილის მიაღერებაზედ. მან ჩაუარა შვილს წინა, ჩამოიღო კოკა მხრიდან და მიდგა კედლის ძირას. შემდეგ მოტრიალდა შვილისაკენ.

- შვილო, გიგო, ვერა მორწყევი-რა დღეშაც? ამ კითხვის წარმოთქმა და გიგოს მხიარულების გაქრობა ერთი იყო. მან ნელ-ნელა დასვა ბავშვი ძირას და ნაღვლიანი ხმით მიუგო დედას.

- ვერა, დედა. დღესაც ვერა მოვრწყევი-რა. სიმინდი, სიმინდი ამოგვივარდა; მაგრამ რაა სიმინდი. ვენახი გახმა, ვენახი.

- „ვენახი გახმა, ვენახი“, - განიმეორა თითქო დაცინვით ბებერმა, - თქვენ კი გულ-ხელი დაგიკრეფიათ და დაილაჯებით შოფელში. ჩემი შულიშ ცხოვნებამა, ე ჩიქილაში რო არ მრცხვენოდემ, დღეშვე გავარდებოდი შინადამ, ან რიყელებშ ზედ შევაკვდებოდი და ან წყალ აქეთ გამოვუშვებდი...

- აფსუს, რო ვაჟკაცი არა ხარ, ჩემო დედა. რამდენი ვეჩიჩინე ხან ერთ, ხან მეორეს ამ ოჯახდაქცეულ ჩვენებურებს, მაგრამ პირჯვარი ვერავის დავაწერინე. დღეს პირობა გვაქვს: უნდა ლოცვის უკან შევგროვდეთ და წყის თაობაზე გადავწყვიტოთ რამე.

გიგო საჩქაროზედ წამოდგა, გადაიცვა ჩოხა და გავარდა კარზედ. მას წინ დახვდა ერთი შუათანა ტანის ჭადარაშერთული, დაფიქრიანებულის სახის კაცი; ეს გახლდათ ქრისტესია ნაცრიაშვილი: მამასახლისის ამ სოფლისა. გიგომ ერთი კი შეხედა ამას და შემდეგ გადაუხვია გზას: სირბილით გასწია პატარა აივნისანი ალიზის სახისაკენ, რომელიც გოგოს სახლზედ კარგა მოშორებით იდგა.

- ვანო, ვანო, შინ არა ხარ? - დაიძახა გოგომ, როდესაც ამ სახლს დაუახლოვდა.

- შინა ვარ, შინა... - მოისმა სახლიდამ ხმა... და ცოტა ხანს უკან აიბანზედ გამოჩნდა თვით ამ ხმის პატრონი. ეს იყო ოცდაოთხი, ოცდახუთი წლის

ახალგაზრდა, მოხდენილის მაღალის ტანის, მომდიმარი ეშხიანის სახისა. ტანთ ეცვა აქლემის ყელის მოყვითალო ჩოხა, ზედ გაწყობილის ახალუხით; ქართული განიერი შარვალი კოხტათა ჰქონდა ჩატანილი მაღალსაცვეთიან ყარაბაღულს წაღებში...

თავზედ ეხურა წაბლისფერი პატარა, ჩატეხილი კალმუხის ქუდი, გულზედ ლოთიფოთურად ჰქონდა ჩამოგდებული, ყელზედ თალხნათ შემოხვეული, ქალადა.

გთხოვთ იცნობდეთ, ჩემო ბატონო, ეს გახლავთ აზნაური ვანო მხიარულაძე!

დადგა თუ არა აივანზედ, ვანომ მიიღო ტუჩებზე სალამური; ჩაჰბერა, აათამაშა თითები და მთელს იმ არემარეს მოჰვიწყა მშვენიერი მხიარული ხმა. შემდეგ გააჩუმა სალამური და თვით დაიძახა:

„ხან მაქვს ყველი და პური,
ხანდისხან მშიერი ვარ;
მაგრა ბედს არ ვენდური.
ვარ და ბედნიერი ვარ“.

- ჰო, ვიცი რაღაც ბედნიერი ხარ! გააწყვეტინა ვანოს გოგომა, - შენ ი ერთ აზნაურსაებრ მოგდის: ერთ ამპარტავან აზნაურსა შიმშილით თურმე ცოლ-შვილი ეხოცებოდა, ხალხში კი გამოდიოდა და ლაპარაკობდა: სახლი და კარი პურითა და ღვინითა მაქვს სამსუო. ქონება ბანში ამომდისო...

- მაშ, რა ვქნათ, ჩემო გოგო, - მიუგო ვანომ, - სულ უბედურებაზედ ლაპარაკმა წაიღო გული და თავი... ხანდისხან ბედნიერებაზედაც უნდა ვსთქვათ რამე, თორემ ცუდად არის საქმე...

- ე მაგეებზედ კვლავ ვილაპარაკოთ... - უთხრა გოგომ, - ეხლა ხალხი გროვდება წყლის თაობაზე და წამოდი შენცა...

- მართლა, აბა, მაშ წავიდეთ... - ვანომ საჩქაროზედ ჩამოირბინა პატარა კიბე და, გოგოსთან ერთად, გასწია საყდრის კარებისაკენ...

- გიგო, რო იცოდე, მაშინ რომ ყმაწვილი იყო აქა, იმან ერთი პატარა წიგნი მომიტანა... „არაკი“ კი ჰქვია, მაგრამ რაცშიგა სწერიან, სრულებით მართალია. ეხლა ქართულადა ვთარგმნით; როცა სულ მოვრჩები, შენც წაგიკითხავ...

- ოი, იმის ღმერთის ჭირიმე, იმისი! - დაიძახა გოგომ, - რა ბიჭია, რა ბიჭია- და, აბა, შენი ჭირიმე, ვანო, მალე მათავე და მამეცი, მე თვითონ წავიკითხამ, ამ სიბერის დროს წერა-კითხვაც ხომ მასწავლე-და...

- გათავება კი მალე იქნება, მაგრამ ამ უსინდისო კონასი მეშინიან: რაღაც ხმები ისმის მაგაზე...

- გეშინიან? რისა, კაცო! გინდა, ხვალვე ჩავუსაფრდე ე ჩვენ ორლობეში.

- შენი ჭირიმე, შენი, გოგო, რომ ყოჩაღი ბიჭი ხარ! - წამოიძახა ვანომ და ორთავე ხელებით მოეხვია გიგოს ყელზედ... არა, გიგო, ჯერ ნამდვილი არა ვიცი რა... უსამართლოდ ადამიანის სისხლში ადამიანმა ხელი არ უნდა გაისვაროს.

ესე, ამგვარის ლაპარაკით მივიდა ეს ორი მეგობარი საყდრის კარებზედ, სადაც ხალხი კარგა ბლომად შეგროვილიყო კიდეც.

მიმსვლელთ დიდ ხანს არ მოსდომიათ აქ უსაქმოდ ცდა. ცოტა ხანს უკან მოგროვდა მთელი სოფელი; მოვიდა მამასახლისიც. ხალხმა შექმნა ლაპარაკი.

- აზნაურებსაც, თავადსაც შეატყობინეთ! - დაიძახა მოხუცებულმა სოლომონა ფარცხაძემ.

- აზნაური, თავადი და გლეხი სულ ერთია დღესა! ყველამ ერთად უნდა მოვკიდოთ ხელი სასოფლო საქმესა... - მისძახა მას გიგომ.

- შევატყობინეთ, შევატყობინეთ, - დაიძახეს აქეთ-იქიდან.

გაგზავნეს ირო ბიჭი მათ მოსაწვევად. აზნაურები შინ არ დახვედროდნენ: ისინი სადღაც ხატობაში წაბრძანებულიყვნენ საქეიფოდ. თავადს, კონა ხმამაღლაშვილს, სიცილად არ ჰყოფნოდა გლეხთაგან თავისი მიწვევა. მას ეს მიწვევა თვისი თავადიშვილობის შეურაცხყოფად მიელო და გაგზავნილი ბიჭი სულ მათრახის ცემით გამოეგდო.

- სახლი შეუკრათ კონას, სახლი... - დაიძახა სიბრაზით ვანომ.

- დედა შეერთოს ცოლად, ვინც კონასთან სამეზობლოდ გაიაროს! ან ის გაატაროს სამეზობლოთ, - დაიძახა ახლა გიგომ.

- ე წმინდის გიორგის მადლმა ამოიღოს ძირიან-ფესვიანათ, ვინც ეგრე არა ქნას, - სთქვა მოხუცებულმა სოლომონამ.

- მაგაზედ გველი და ბრიყვი კაცი თავადიშვილობაშიაც კი არ მინახავს ჯერ მე..

- სთქვა ვანომ, - რაკი ქალბატონის მუცლიდამ გამომძვრალა, დიდი რამ ჰგონია მაგას თავისი თავი. ყოველ სასოფლო საქმეში ეგ ჩვენი მოღალატეა ხოლმე.

- სახლი შეუკრათ, სახლი, - გაისმა რამდენიმე ხმა.

- სახლი კი არა და, ის არ გინდათ, - დაიძახა მამასახლისმა, - ე მანდ გვიჩვილებს და სულ აი, სატუსაღოში ამოგვართმევენ სულსა.

- ნაცრიაშვილო, სულ შენა ხარ ჩვენი მტერი, სულ შენა, - დაუყვირა მამასახლისს მოხუცებულმა სოლომონამ და წამოდგა წინა, - ხალხო და ჯამაათნო, შეუკრათ სახლი, ვნახოთ რაღასაც გვიზამს ეგ ერთი კაცი მთელ სოფელს.

- შეუკრათ... - დაიგრიალა ერთხმად ხალხმა.

- დავარისხოთ, დავარისხოთ! - დაიძახეს აქეთ-იქიდან.

რამდენიმე ბიჭი გაქანდა საყდრის ზარისკენ და ცოტა ხანს უკან გაისმა ზარის ხმა... ხალხმა საჩქაროდ მოიხადა ქუდი... სულგაკმენდილი, წარბშეკრული მრისხანეთ იდგა ის, სანამ ზარის უკანასკნელი წკრიალი არ გაჰქრა ჰაერში. ზარი დააყენეს; ხალხმა ქუდები დაიხურა და ასტეხა ლაპარაკი.

- ე რისთვინაც შევეგროვდით, ერთი ეს გავათავოთ-და, დაიძახა მამასახლისმა.

- აბა, თქვი, თქვი... - წასძახეს აქეთ-იქიდან...

მამასახლისმა თავი დაუქნია გიგოს; გიგო საჩქაროზედ წამოდგა წინა და ხმამაღლა დაიწყო:

- აგერ ერთი წელიწადია, რაც სულ გვინდა შევეგროვდეთ და ე რუზე გადავწყვიტოთ რამე, და ვერ მოვახერხეთ ერთათ თავის შეყრა. ეხლა ყველანი აქა ვართ და უსათუოდ უნდა გადავწყვიტოთ რამე.

- გადავწყვიტოთ, გადავწყვიტოთ... - გაისმა რამდენიმე ხმა.

- ე სიმინდ-ვენახები დაგვიხმნენ ამოდენა გვალვისაგან, - განაგრძო გიგომ, - ე ჩვენ რუს სულ აღარ გვანებებენ... რათა ძმაო, ეს რუ ჩვენ მამა-პაპას და ჩვენც ისე გვიხმარია, როგორც რიყელებს... გამოვიდეთ კომლზე კაცი, წავილოთ ბარი, ნიჩაბი და ავიდეთ რიყეში. თუ დაგვანებეს წყალი, ხომ კარგი, თუ არა-და, ძალა ვიხმართ: თავები დავიხოცოთ და წყალი კი გამოვიყვანოთ; თორემ, ე წმინდა გიორგის

მადლმა, შიმშილით დავიხოცებით წრეულ და ვენახებს სამუდამოდ გამოვეთხოვებით; თავათ კალიამ მოგვიძოვა და აგვიოხრა პური, თუ სიმინდებსა და ვენახებსაც არა უშველათ რა, სულ დავნიავდებით... წავიდეთ, გამოუშვათ რუ.

- წავიდეთ, წავიდეთ, - დაიგრილა ხალხმა.

- ბარ-ნიჩბები აიღეთ ხელში და ეხლავე წავიდეთ... - დაიძახა მოხუცმა

სოლომონმა.

- ეხლა დადამდა, ბიძაჩემო, - უთხრა მას გიგომ, - ხვალ დილაზე წავიდეთ.

- არა ერთი... შეუტია სოლომონამ, - ე ხალხი ძლივ შეგროვდა. ეხლავე უნდა მოვატანოთ, თორემ თუ ერთი დავიშალენით, ქრისტე ღმერთიც ვეღარ შეგვიყრის ასე ერთად თავსა.

- მართალს ანბობს სოლომონა, მართალს, - დაიძახა ვანომ, - ეხლავე წავიდეთ.

- ეხლავე ჯობიან, ეხლავე, - მისძახა ვანოს ხუმარა ნინიკამ, - ერთ ღამეს ნუ დავწვებით, შვილოსან. ე ჩვენ დედაკაცებთან, რა არი.

- ანგრე იყვეს, ანგრე... - დაიძახა ერთხმად ხალხმა.

გიგო გადახტა წინა.

- აბა, მაშ ჩქარა ბარ-ნიჩბები... - დაიყვირა მან.

ხალხი უცბად დაიფანტა და საჩქაროზედ ბარ-ნიჩბებ მხარზედ გადებული შეგროვდა საყდრის კარებზედვე.

- აბა, ვანო, გაგვიძებ წინ... - უთხრეს აქეთ-იქიდან ვანოს.

ვანო თავმომწონეთ გადვიდა წინ, გაიღო მხარზედ ერთი უშველებელი კეტი და ნელის ნაბიჯებით დაიძრა. მას მიჰყვა მოხუცებული სოლომონა, მამასახლისი, გიგო და სხვანი. გაჩუმებული, დაფიქრიანებული სახით გავიდა ეს კრება სოფლიდან და დაადგა რიყის გზას.

V

მოკრიალებულს ცაზედ თავისუფლად იძროდა სავსე მთვარე. მისი მკრთალი შუქი უხვად მოჰფენოდა ჩვენს ნაცნობს, მზისგან დამწვარს, არემარეს. ჰაერი იდგა გაშტერებული: აღარსად იყო ის ცოტაოდენი ნიავიც კი, რომელმაც წელან, მზის ჩასვლისას, დაჰბერა გახურებულს დედამიწას. მართალია ეხლა მზე აღარ იდგა, მაგრამ მის სხივთა მაგივრობას ეხლა მოტიტვლებული კლდიანი მთები ჰჩადიოდნენ. თონესავებ დახურებულნი ისინი ყოველის მხრიდან მწუხარედ გადმოიციქებოდნენ ძირს და მზეზედ არანაკლებ ახურებდნენ ჰაერს. ამ ჩუმს სიცხეს, თითქო, ყოველი სულდგმული დაეხნიდა, მოეკლა. გაჩუმებულს მინდორს ზემოდან დასცქეროდა გაშტერებული ჰაერი და ირგვლივ სუფევდა შეურყეველი სიჩუმე... მაგრამ, აი მოისმა რამდენიმე ადამიანის ფეხის ხმა, შემდეგ ლაპარაკიც. ჩვენი გორიძირელები გამოიშალნენ მინდორზედ.

- ეიპე, ეიპე, - წამოიძახა ერთმა მათგანმა, - ერთი შეხედეთ, როგორი მოწმენდილი ე დალოცვილი ცაი-და.

- ეჰ, შე დალოცვილო ღმერთო, - სთქვა მეორემ, - გვეყო ამდენი ტანჯვა, ჩამოგვიგდე ორიოდე წვეთი ნამი.

- ღმერთო, წვიმა, ღმერთო, შენი მადლისა და შენი სახელის ჭირიმე... - გაისმა რამდენიმე ხმა.

- გაათავე ლეწვა? - დაეკითხა ერთი გლეხი მეორეს.

- რა ჯანაბა მქონდა, რო აქამდინ არ გამეთავებინა, - მიუგო უკანასკნელმა, ერთი ათიოდ დღის ყანა მქონდა: ჯერ კალიამ გამინადგურა, რაც იმას გადურჩა, ძმაო, ამ გვალვამ სუ ამიოხრა. სამი კალო ძლივ გამომივიდა; ცხრა კოდი პური იყო ჩემი წრევანდელი პურის მოსავალი...

- ჰო, ჰო, ჰო! რა არი-და, - სთქვა მესამემ, - მე რაღა გულს უნდა დამაკლდეს, მაშა! სამიოდ დღის ნახნავი მქონდა, გვალვამ ამომიგდო სულა: კოდ-ნახევარი ძლივ-ძლივობისას გამოვიდა. ვარ დაღონებული და დაძმარებული. არ ვიცი: ან ხემწიფეს საიდგან გავცე პასუხი, ან ღვდეღსა და ან ერსა.

- ხალხო, ე ვინ მოაჭენებს ცხენსა, - უკან ცქერით დაიძახა ერთმა გლეხთაგანმა. ხალხმა მიიხედა უკან, მაგრამ ამ დროს უკან მიხედვა საჭიროც აღარ იყო: ცხენოსანმა ჭენებით ამოურბინა ამ ხალხს გვერდზედ და ცოტა ხანს უკან დაიძალა რიყის ორღობეში.

- კაცო, ეგ კონას ცხენი არ იყო! - დაიძახა ერთმა.

- ის იყო, ისა! - სთქვა გიგომ, - ცხენიც კონასი იყო და ბიჭიცა. მაგ მოუსვენარს სწორეთ რიყელების შესატყობრათ გამოუგზავნია ეგ ბიჭი.

- დაე, შეატყობინოს, - წარმოსთქვა ვანომ, - გამოვიდნენ თავიანთ ბატონებითა და ჩვენც აქ დავხვდებით რიყელებს! თქვენ მაგრა იყავით, ეგენი ჩვენ როგორ მოგვერევიან.

- თუ ძალაზე მიდგნენ, ერთი იქამდინ კი უცადოთ, რო იმათ დაგვარტყან და მერე დაუშინოთ ჩვენცა და სულ კუდით ქვა ვასროლინოთ... - სთქვა მოხუცებულმა სოლომონამ.

- ხალხმა იწყო ხმამაღლივ ლაპარაკი; გასცხარდა მოუმატა ფეხსა და პატარა ხანს უკან წყევლა-გინებით წაადგა გამოსაგდებ რუსა.

- ერთი შეხედე ამ ურმერთოებს, როგორ მოუმსიათ ე ჩვენი რუ მიჭითა და ქვითა, - სიბრაზით დაიძახა გიგომ.

- ბიჭოს! ე ჩვენი რუ სარიყო რუზე კი არ ყოფილა გადაგდებული, სათავადაზნაურო რუზეა... მაშ, აბა, მაგრა უნდა ვიყვეთ. კონას ძმები და ყლაპია ანი ამოგვიცვივიან სწორეთ.

- ვინც უნდა იყვენენ! - დაიძახა გიგომ, - ჩვენ რომ შიმშილით დავიხოცოთ, მაგათი დიდკაცობა რას გვარგებს ჩვენა. მობრძანდნენ და ვნახოთ, სინამ ისინი მოვიდოდნენ, ერთი ჩვენ დავასწროთ საქმის გაკეთება; მერე ველარას წაიღებენ ჩვენგან.

- რაღასა დგეხართ, ხალხო! - დაიძახა მამასახლისმა, - ზოგმა ე ჩვენი რუდამ ამოყარეთ ქვა და მიწა, ზოგმაც იმათ რუშიც ჩაყარეთ და ბელტი...

- ხალხი გაიყო ორათ. თვითეული ამ ორთანი საჩქაროთ დაადგა დანიშნულს საქემს და მუყაითად იწყო მუშაობა, ვანო თავისი ბერკეტით ჩამოჯდა ერთს დიდს ქვაზედ და გლეხთ უწყო წაქეზება. მაგრამ მალე დაინახა, რომ „ბარაქალის” თქმა გლეხობისთვის საჭირო არ იყო: დააგდო თავისი კეტი, ეცა იმ ქვას, რომელზედაც იჯდა და გადაგორებით წაიღო ის სათავადაზნაურო რუსაკენ... საათიც არ იქნებოდა ჯერ გასული, რომ საქმე ბოლოზედ მიაყენეს. სათავადაზნაურო რუ გაჰყვეს შუაზედ:

ნახევარი ისევ ძველ გზაზედ გაუშვეს, მეორე ნახევარი კი თავიანთ სარუეზედ გადმოუგდეს. ამგვარად, თავდებოდა საქმე, როდესაც ერთმა გლეხთაგანმა დაიძახა:

- არიქა მოდიან.

ხალხი, ცოტა არ იყო, შეკრთა: გლეხთ შეშინებულსავით იწყეს აქეთ-იქით ცქერა და ნაპირისაკენ გამოწევა.

- აბა, ბარები და კეტები დაამზადეთ! - დაიძახა გიგომ.

- დაიცადეთ ჯერა! - სთქვეს ერთხმად მოხუცებულმა სოლომონამ და მამასახლისმა, - იქნება მშვიდობით დაგვანებონ წყალი.

- ამ დროს ცხენდაცხენ მოცვივდნენ რუზედ ორნი ძმანი ხმამარალაშვილები, სამნი ძმანი აზნაურნი ყლაპიაშვილები. ამათ ყველას ეკრათ ხანჯლები და ორ მათგანს მხარზედ თოფებიცა ჰქონდათ გადადებული. მათ უკან მოჰყვათ ოცამდისინ გლეხკაცობა. ამათ ზოგს ეჭირათ კეტები და ზოგსაც ბარები.

- ერა ამბავია! - დაიღრიალა ჭახმაკმა მოხუცებულმა თონიკემ ხმამაღლაშვილმა, - ესეც შეიძელით, რომ მე ჩემ საკუთარ რუს მიწყვეტამთ, თქვენ მამამ... თქვენა. სუ ისე ამოგხოცამთ ექა, რო ერთი თქვენგანი ცოცხალი აღარ დაბრუნდეს შინა.

- არა! შენი ჭირიმე, - წარსდგა წინ სოლომონა და კრძალვით მოახსენა, - ჩვენ ჩვენი წილი რუ გამოუშვით აქეთკენ; თქვენი წილი თქვენვე მოგართვით, შენი ჭირიმე.

- როგორ თუ „ჩემი და შენი წილიო“! - დაიყვირა მიხეილ ყლაპიაშვილმა, - მამა გიცხონდა, დიდი მონაწილე არა ხარ ხმამაღალაანთი. - აშაღეთ ეხლავე ე რაღაც მიგიქარავთ! - დაიძახა არჩილ ყლაპიაშვილმა, - თორემ, ი მამა-ჩემის სულის მზემა, სუ ამოგხოცამთ ექა.

- ვერა, შენი ჭირიმე, ვერ ავშლით, - მიუგო სოლომონამ, - სახნავ-სათესი ამოგვივარდა უწყლობით, ვენახები და სიმინდები დაგვ...

- აშაღეთ მეთქი! აშაღეთ ქვე... - დაიღრიალი თონიკემ.

- ვერ ავშლით, ვერა! - დაიძახა ვანომ. გორიძირელებმა გაიმეორეს ეს სიტყვები.

- ექ თავებ დავიხოცამთ და წყალი კი უნდა გავიყვანოთ... - დაიძახა გიგომ.

- თავებ დაიხოცამთ-და, აბა! დაჰკარით ამ მამამ... ბიჭებო! - დაყვირა რევაზ ხმამაღლაშვილმა და ხანჯალამოღებული ცხენდაცხენ გაჰქანდა ხალხისაკენ. მას მიჰყვნენ სხვა ცხენოსნებიც; მათთან მოსული გლეხ-კაცები ნელ-ნელა და უნდომრად წამოდგნენ წინა.

- ხანჯალი რომ იშიშვლე, ბატონყმობის დრო ხომ არ გგონია ეხლა! - უთხრა რევაზს ვანომა და კეტმოღერებული გადმოუხტა მას წინ.

- ვანო! დაიძახა თონიკემ, - შენ რა გრჯის, ყმაწვილო, კეთილშობილი კაცი ხარ, შენ არც კი უნდა გაერიო ემათთანა ღორის ტილებში.

- კეთილშობილი ის არის, ვისაც კეთილი სწავლა და სინდისი აქვს. ესენი ჩემი ძმები არიან და ეს საქმეც სასოფლო საქმეა... მისთვის მეც აქ უნდა ვიყვე...

- იყვე-და, რამდენი შენც მოგხვდეს, იმდენი მე მიშველოს ღმერთმა! - დასძახა მას რევაზმა და მიაგდო ცხენი ზედა. ვანო გადახტა იქით. რევაზი და მისი მომხრენი ჩაერივნენ გორიძირელებში. უკანასკნელნი შეშინდნენ და გაიფანტნენ აქეთ-იქით. ცხენოსნები თავიანთ გლეხებით შემოეხვივნენ ვანოს და მოხუცებულ სოლომონას; შემოეხვივნენ და დაუშინეს მათ მათრახები და კეტები. ვანომ დაატრიალა თავისი დიდი კეტი, შემოჰკრა თონიკეს ცხენს თავში და ჩააჩოქა ის; დაჩოქებულს ცხენზედ გადმოხტა და გაექანა გაფანტული გორაძირელებისაკენ.

- კაცი მოგვიკლეს, კაცი! - დაიყვირა მან.

- არიქათ ბიჭებო! სოლომონი მოგვიკლეს, სოლომონა! - დაიძახა გიგომ და ბარმორერებული გაჰქანდა რაყელებისაკენ; მას მიჰყვა თორმეტიოდე ყმაწვილი ბიჭი. გაჩნდა საშინელი კეტების ტრიალი. გორაძირელები შეცვივდნენ შიგ შუა რიყელებში, სადაც სამ-ოთხგან თავპირდამტვრეული და სისხლში მოსვრილი მოხუცებული სოლომონა დაცემულიყო მუხლებზედ და ქანცმიხდილი იგერიებდა მტერსა. გიგომ დასტაცა მას ხელი და გამოიტაცა თავიანთკენ, გაფანტულმა გორაძირელებმა, რა დაინახეს სისხლი, შემოჰკრიფეს გაბედულობა და წამს შეგროვდნენ ერთად.

- აბა, ბიჭებო! თქვენი ჭირიმეთ, მოგვეყვით აქ! - დაიძახეს გიგომ და ვანომ და გაექანნენ რიყელებისაკენ. გლეხკაცობა გაბედვით მიჰყვა მათ და სულგანაბული, დაერივნენ მოწინააღმდეგეთ. რამდენიმე წამის განმავლობაში მოჩხუბართ საძრაობა ვერ უყვეს ერთმანეთს. ვანო ეცა თონიკეს და მსწრაფლად გადმოიღო ის ცხენიდან. გიგომ შემოჰკრა ბარი რევაზს და შუბლ გახეთქილი, გულშეწუხებული დასცა ძირსა. ამის შემდეგ დაიძრნენ უკან რიყელები: თავპირდამსხვრეულმა თავადაზნაურებმა აფრინეს ცხენები, მათ მიჰყვა გლეხკაცობაც. გორიძირელები გამოუდგნენ უკან მაგრამ რა დაინახეს, რომ მათ წინ გლეხების მეტი აღარავინ იყო, უკანვე მობრუნდნენ. მათ წინ დახვდათ ტყვედ დარჩენილი თონიკე. ბრძოლის ველზედ უგრძნობლად ეყარნენ აზნაური მიხეილ ყლაპიაშვილი და თავადი რევაზ ხმამაღლაშვილი.

- დავხოცოთ, დავხოცოთ ეს ურჯულო თათრები! - დაიძახა სიბრაზით გიგომა და გაექანა რევაზისაკენ, მივიდა და შესდგა ზედ წიხლით. როგორც მოიღერა მუშტი იმ დროს ეცა მას ვანო და გადაიყვანა იქითკენ.

- ვაჟკაცი დაცემულ მტერს ხელს აღარ ახლებს! - უთხრა ვანომ გიგოსა, მაგრამ, როდესაც თვით გაუარა გვერზედ თონიკეს, ველარ მოითმინა და ერთი კარგი წაუდო კისერში.

- ესეც თქვენ კეთილშობილებას! - დაატანა ზედ, - ეს დრო ის დრო ნულარ გგონია, როდესაც კაცებსა ჰქამდი და ხმას ვერავინ გცემდა.

ამის შემდეგ დაშოშმინდა ხალხი. გორიძირელებმა იწყეს თავპირდამტვრეულების გაბანვა და მოსულიერება. მოხუცებულ სოლომონას სამგანა ჰქონდა თავი გატეხილი და ბეჭებშიაც ხანჯლით იყო დაჭრილი დაჭრილი. თუმცა ეს გრძნობაზედ მოიყვანეს, მაგრამ საშინლად იყო დასუსტებული და ამისათვის მის წასაყვანად ურემი იყო საჭირო. ამ ურმისთვის სოფელში ორი ბიჭი გაჰგზავნეს. ვანოს თავი ჰქონდა ერთგან გატეხილი და მათრახისაგან ერთი ყურის ბიბილო მთლად მოგლეჯილი. გიგო სულ ერთიანად სისხლში იყო მოსვრილი. ხანჯლით ორგან იყო მსუბუქად დაჭრილი. თავი ჰქონდა გატეხილი ერთგან, მაგრამ ძრიელ. ორიოდ-სამ სხვა გლეხ კაცსაც ჰქონდათ თავები დამტვრეულები. რიყელებიც ყველანი მოასულიერეს, მაგრამ რევაზს ვერაფერი ვერა უსველეს რა. ამას შუბლი საშინლად ჰქონდა გახეთქილი, მართალია მოჰბანეს და შეუკრეს შუბლი, მაგრამ სუსტი სუნთქვის მეტი აღარაფერი არ აჩვენებდა, რომ ამ კაცში სიცოცხლის ნიშანწყალი იდგა კიდევ.

- ვაიმე, ძმაო! ვაი ჩემ სიცოცხლესა და ვაგლახი! - თავში ხელების ცემით დაიღრიალა თონიკემ, როდესაც თავისი უმცროსი ძმა ამ ყოფაში დაინახა.

- ე მაგ ღრიალს შენ ის გირჩევნია, წახვიდე შინა, ურემი გამოგზავნო და წააღებინო ეგა, - უთხრა მას ვანომ. თონიკე სიხარულით გაექანა შინისაკენ, პატარა ხანს უკან მოიყვანა ურემი, დააწვინა ზედ რევაზი და გაბრუნდა უკანვე.

მზე კარგა ხნის ამოსული იყო, როდესაც გაგზავნილმა ბიჭებმა გორიძირიდან ურემი მოიტანეს. ვანომა და გიგომ სიფრთხილით აიღეს და დაუდვეს მოხუცებული სოლომონა ურემზედ. სოლომონამ ერთი ღრმად ამოიკვნესა, ვანო ავარდა ურემზედ, დაინახა, რომ სოლომონას შეკრული თავიდან სისხლი გამოსდიოდა კიდეც. საჩქაროზედ მოგლიჯა ყელიდან თავისი საყვარელი ქალა და გულითადის მზრუნველობით შემოახვია ისიც თვაზე უღმერთოდ ნაცემ მოხუცებულსა. სოლომონამ გაახილა თვალები და რა დაინახა ვანო, გააღო პირი და ნელ-ნელა წარმოსთქვა:

- შენი ჭირიმე, ვანო, შენი! საწყალი კაცი გებრალეზა, ღმერთი იქნება შენი შემწეცა.

- ღმერთი კი არა, ხატი არ გინდა! - უთხრა მას ღიმილით ვანომ, - მე ჩემს სინდისს ვაკმაყოფილებ. ღმერთთან რა დავა მაქვს. ღმერთს მღვდლები, ბერები და მოლოზნები ეყოფიან.

- ნუ ლაპარაკობ ეგრე, ნუ! შენ გენაცვალე, ვანო... - სთქვა სოლომონამ. შემდეგ დახუჩა თვალები და ერთი კიდეც გულიანად ამოიკვნესა. ვანო დააცქერდა მის სახეს. ეს სახე მომაკვდავის სახესა ჰგავდა. ღრმად ჩაცვინული თვალები უძრავად იყვნენ დახუჩულნი, გაყვითლებულს კანზედ აქა-იქა სჩანდნენ ცემისაგან აზურცებული და გაღურჯებული ხორცები, თითქმის მთლად გათეთრებულს წვერ-ულვაშიდგან წითლად გამოსჭვიოდნენ სისხლში მოსვრილი თმები. მთლად სახეზედ ჰქონდა გადაშლილი საშინელის ტანჯვისა და ვაების გამოხატულება. ყველა ამის დანახვა აუჩუყა ვანოს გული. დიდი ვალები აევსო ცრემლით და მოჰყვა გულამოსკვნით ხმამაღალ ქვითქვითს.

- ვანო, რა დაგმართვია კაცო-დაუძახა მას გიგომ, - დედაკაცი ხომ არა ხარ, რო ტირი! გადმოდი აქეთა. ამ სიტყვებით ავარდა გიგო ურემზედ და გადმოიტაცა ვანო ძირსა. შემდეგ აქე და იქით სოლომონას მოუსხა ორი გლეხკაცი და გამოისტუმრა ურემი წინა.

- რამდენი მეგობრები და ნათესავები დამხოცია, მაგრამ ერთი ცრემლი არ ჩამომიგდია მათზე... - სთქვა ვანომ, - მაგ მოხუცებულის სახემ კი დამძლია...

- შე ოჯახ ქორო, რა დროს ტირილია! კაცები გაგვპარვნიან აქედგან, - უთხრა მას გიგომ.

- ჰო, მართლა, კაცო! - დაიძახა ერთმა გლეხმა, - ი რევაზმა რო შემოგვიტია ხანჯლითა, მაშინ მამასახლისი, ხუმარა ნინიკა და კიდეც ერთი ვიღაცა გაიქცნენ და აღარ მოსულან და აღარცა.

- მესამე სოსიკა ბიჭი ყოფილა, - სთქვა გიგომ, - აი ე მეურმეებმა თქვეს, რო იმ სამთავეს ე ჩვენი გაყვანილი წყალი გაუყვიათ და რწყამენ თურმე თავიანთ სიმინდებს.

- ეს სოფლის ღალატია! - დაიძახა სიბრაზით ვანომ.

- აქ კინაღამ დაგვხოცეს, შვილოსან, და იმათ კი ეხლავე თავიანთ სარწყავებში გაუყვანით წყალი-სთქვა ერთმა გლეხთაგანმა-ძროხები უნდა დაუკლათ იმათ, ძროხები! - დაიძახა გიგომ.

- ახი იქნება იმათზე, დაუკლათ! - მისძახა მას ვანომ.

- დაუკლათ, დაუკლათ! - დაიგრიალა სიბრაზით ხალხმა.

- მაშ, სოფელში რო შევიდეთ, ნუ დაიფანტებით! - სთქვა ერთმა წაღარა შერეულმა გლეხმა, - ესე ერთიანად ჯერ ერთს მიუხტეთ და დაუკლათ ძროხა, მერე-მეორეს, მერე-მესამეს.

- ანგრე იყვეს, ანგრე! - დამახეს აქეთ-იქიდან.

- ამის შემდეგ დაიფიცა ყველამ, რომ როგორითაც ჩადენილს ამბავში, ისე მომავალ საქმეში არ უნდა ელაღატყათ ერთმანეთისათვის, უნდა ყოფილიყვნენ ყველანი ერთად და ავისა თუ კარგისათვის ყველას ერთად მიეშვირა კისერი. - ახლა კი წავიდეთ შინისაკენ, - სთქვეს აქე-იქიდან. ხალხი შეჯგუფდა ერთად და ნელის ნაბიჯით დაიძრა სოფლისაკენ. ვანომ ამოიღო ჯიბიდან თავის განუმორებელი სალამური, დაუკრა და ნაღვლიანის ხმით დასძახა ზედ:

„ყველგან, სადაც გლეხი ცხოვრობს,
სუფევს ტანჯვა და ვაება;
ყველა გლეხის ოფლში სცურავს,
ყველა მისი სისხლით ძღება.

მუშა კაცის ოფლმა, ცრემლმა
მთლად ქვეყანა დააღბესა,
ისა შრომობს და სხვა ჰხარობს,
დახე ქვეყნის სიმრუდესა.

მაშ, ჩვენც ხელი გავიქნიოთ,
ხელი მუდამ მოცარული;
სიკვდილითა თუ სიცოცხლით,
მტერთ მოუწყოთ საწყაული.

ლაჩარია იგი კაცი,
ვინც ლოგინში მუქთად კვდება...
საყვარლისა ტანჯვას ხედავს,
მღვდლებისაგან იჯიჯგნება”.

- შენი ჭირიმე, ვანო, შენი! - უთხრა მას გიგომ, როდესაც ეს ლექსი გაათავა, შენისთანავე ჩვენი ტანჯვა და ვაება არავინ არ იცის... ავი ამისთვინაც გებრალებით შენა.

- ღმერთს ერწმუნე, რო ვინც კი ჩვენ ამბავს შეიტყობს, ყველას შევებრალებით, - სთქვა ერთმა გლეხმა.

- შენმა მზემ, კონამ თუ იცის შენი ამბავი, ავი ამიტომ ებრალები, - უთხრა მას გიგომ.

- ან კიდევ, ბიძაჩემმა ილიკომ თუ კარგად იცის თქვენი ცხოვრება, იმიტომ ტყავს ვერ გაძრობთ ხოლმე, თუკი შეგხვდათ სადმე! - სთქვა ვანომ.

- რა ბრძანებაა, შენი ჭირიმე, ვანო, - დაურთო ჭაღარა შერთულმა გლეხმა, - ჩვენ დროში ათასში ერთი თუ გამოერევა ღვთისნიერი კაცი და შეგვიბრალებს ჩვენა, თორემ სხვანი სულ ჩვენ დაჩაგვრასა და მტრობაში არიან.

- ფიქრი არ არის, -სთქვა ვანომ, - დადგება ისეთი დრო, როდესაც თქვენ ერთიორათ გადაუხდით თქვენს მტრებსა. ჯერ ერთი ეს სკოლა წავიყვანოთ კარგად, მერმე შევაგროვოთ ფული და ბანკი გავხსნათ, ბანკის სარგებლით გავხსნათ დეპო.

დეპოს მოგებით ჩვენი სკოლიდან შეგირდები გავგზავნოთ ხოლმე სხვადასხვა სკოლებში, მომეტებულად სამხედრო სკოლებში, რომ იქ თოფ-იარაღის ხმარება თვით ისწავლონ კარგათ და მერე გვასწავლონ ჩვენც... მაშინ...

- უთაურები ვართ, ჩემო ვანო, უთაურები! - სთქვა გიგომ, - ეს სამი-ოთხი წელიწადია სულ მაგ სკოლაზე, ბანკზე და დეპოზე გვეჩიჩინები და ჩვენ ვერა შევისმინეთ რა. ე ერთი სკოლა ძლივძლივობისას გავხსენით და ეგეც ლამის ისევ ჩაგვეფუშოს. ხო იცი, რასაც აკეთებდა ჩვენი ოსტატი. დალოცვილიშვილი, თითქო ღვინის სასმელად იყო აქ გამოგზავნილი, ისე ლოთობდა დღე და ღამე. ახლა ჩვენც დაუდევრები ვართ, ერთმანეთის მტრები, მოღალატენი! აი დღეს არ იყოს, სამმა კაცმა გვიღალატა და გამოგვეპარნენ შინ.

- გვიღალატეს და ახლა ჩვენც მოგვიცადონ! - სიბრაზით დაიძახეს აქეთ-იქიდან. გაჩნდა ხალხში ლაპარაკი; წყევლა, ლანძვლა, მუქარა აირია ერთმანეთში. ამასთანავე ხალხმა მოუმატა ფეხსა და საჩქაროზედ ჩაიარა გორიძირის ორღობე, გამგელბული შევარდა სოფელში, ჩაუარა რამდენსამე სახლს და შემოეხვია მამასახლისის კარებს.

- გამოიყვანეთ ძროხა, გამოიყვანეთ! - დაუყვირა ხალხმა მამასახლისი ცოლს.

- ძროხა გუშინ ჩარჩმა წაგვართვა ვალშია... - სთქვა შემინებულმა დედაკაცმა.

- მართლა ხალხო? - დაიყვირა გიგომ.

- მართალია, მართალი! - გაისმა რამდენიმე ხმა.

- მაშ, ხარი დაუკლათ, ხარი!.. - დაიყვირეს აქეთ-იქიდან.

საჩქაროზედ ორი ბიჭი გაგზავნეს მინდორში ხარის მოსაგდებად, თვით ხალხმა კი დაიგრიალა და ეცა ხუმარა ნინიკას სახლსა... ნინიკა კარებზედ დახვდათ.

- გამოიყვანე ძროხა, გამოიყვანე ჩქარა!.. - შეუტიეს ნინიკას ერთხმად რამდენმამე გლეხმა.

- თქვენი ჭირიმე, მაპატიეთ! - წარმოსტქვა ნინიკამ თითქმის ტირილით, - ხო იცით, მაგ ერთი ძროხის მეტი არა მაბადია რა. ნუ დამიკლამთ! მაპატიეთ, თქვენი ჭირიმე.

- ერთი ძროხის მეტი არა ჰყამს-რა, - მოისმა აქეთ-იქიდან, - საწყალი კაცია.

- ოღონც ძროხას კი ნუ დამიკლამთ-და, ისეთ ბურვაკს მოგცემთ, რო კუდიდამ სუ ქონი გასდიოდეს, - სთქვა ცოტაოდნათ მომხიარულებულმა ნინიკამ. ხალხში გაისმა სიცილი.

- რას იღრიჯებით, თქვე ოჯახდაქცეულებო, თქვენა! - დაიყვირა გიგომ, - ეგ არი თქვენი ფიცი, ეს სოფლის მოღალატეა... ძროხა უნდა დაუკლათ, ძროხა!

- ძროხა, ძროხა! - დაიგრიალა ხალხმა.

- თქვენი ღვთის გულისათვის, ნუ დამიკლამთ ძროხას! - სთქვა კვალად ნინიკამ, - წვრილშვილი ვარ, ჩემ დედაკაცს ძუმუ გამშრალი აქვს... აი, ჰკითხეთ, თუ გინდათ. ერთ კაი ბურვაკ დაგიკლამთ; ეს ერთი ქეციანი ძალღი მყავს, ემასაც, თუ გინდათ ზედ დაგიკლამთ.

- შენ მკვდსა და ცოცხალ დააკალ ეგა! - მოისმა აქეთ-იქიდან სიცილით, - ეს ძმაო, თვისას არ იშლის. საწყალი მარტოხელა კაცია, ვაპატიოთ!

- გიგო! - დაიძახა ვანომ, - ძროხა ვაპატიოთ, ღორი დაუკლათ იმის მაგივრათ.

- არ იქნება, ვანო არა! - გაისმა რამდენიმე ხმა.

- წამოდით, გამოიყვანეთ ძროხა! - დაიყვირა გიგომ და გასწია კარებმომხურულ ბაკისაკენ, მას მიჰყვა რამდენიმე გლეხი. ძროხა საჩქაროზედ გამოიყვანეს ბაკიდან და დასცეს ძირსა. გიგომ ამოიღო ხანჯალი.

- ნუ დამღუპამთ, თქვენი წირიმე, ნუ დამისხამთ ცეცხლზე წყალსა, - მოისმა ნინიკას მომტირალი ხმა.

- გიგო, არ დაჰკლა, გიგო! - დაიყვირა ვანომ - აი, ეს სამი მანათი და ერთი აბაზი მაქვს და ესეც იმ ღორისთვის დამიდვია, ოღონც ძროხას ნუ დაუკლამთ ამ საცოდავ კაცსა.

გიგომ ერთი კი შეხედა ვანოსა, შემდეგ დაუსვა ხანჯალი ძროხის ყელს. ხალხმა სული განაბა. ცოტა ხანს უკან გაისმა დაკლული ძროხის ხრიალი და ფეხების ფართხაფურთხი. ხალხმა თითქოს თავისუფლად ამოისუნქა. გულხელდაკრეფილი ნინიკა წყევლითა და გინებით შევიდა სახლში; ხალხი კი აქედამ სოსიკა ბიჭის სახლისაკენ გაჰქანდა.

- გამოიყვანე ძროხა, გამოიყვანე! - დაუყვირეს აქეთ-იქიდან სოსიკა ბიჭს, რომელმაც ის იყო, კონას კიბე ჩამოირბინა და ერთი ფაცაფუცით დაადო კლიტე თავის ბოსლის კარებს.

- რათა, რისთვისა! - უპასუხა თამამად ხალხსა ლაზათიანად მოსულმა ახალგაზრდა სოსიკა ბიჭმა.

- იმათა, რომ გვიღალატე! გამოიპარე რუდამა და დაუწყე შენ სიმინდს რწყვა მაშინ, როცა ჩვენ თავებს ვიხოცამდით იმ წყლისთვის... - მიუგო ვანომ.

- მე თქვენი ლაპარაკისა არა ვიცი რა... - სთქვა ამაყათ სოსიკა ბიჭმა, - ჩემი ძროხა აი ბოსელშია-და, აბა, ვინც კაცი ხართ და ერთ ბუზ აუფრენტ იმასა.

ამ სიტყვებმა საშინლად აარელვა ხალხი. იწყო მან ხმაურობა, ჟღავიჟღუვი, მაგრამ ვინ რას ამბობდა, გარკვევით არა ისმოდა-რა.

- გავტეხოთ კლიტე, გავტეხოთ! - დაიძახა ვანომ. გიგო გადახტა ბოსლის კარებისაკენ, ეცა კლიტეს, მოსწია და მოამტვრია ღერო. რამდენიმე გლეხი შევარდა კარლია ბოსელში და იქიდან გამოაგდო ძროხა. წაქცევა და ყელის გამოჭრა ამ ძროხისათვის ერთი იყო. სოსიკა ბიჭის ცოლ-შვილმა შეჰქმნა ერთი საშინელი ტირილი და თავში ცემა. თვით პატრონი კარგა ხანს გაშტერებული იდგა. უნდოდა გაეღიმა, თითქო რაღაც ნიშნი მოეგო მოძალადე ხალხისთვის, მაგრამ დიდხანს ვერ გასძლო ამგვარ მდგომარეობაში. ძირდაცემულმა, ყელგამოჭრილმა ძროხის ხრიალმა გასტეხა მისი მოთმინება და მის თვალებიდამ ზედიზედ გადმოვარდა რამდენიმე წვეთი ცრემლი. ის გაშმაგებული სახით გადახტა წინ და ორთავ ხელებით ეცა ყელში გიგოს. უკანასკნელმა იწყო მისი მოგერება, მალე გააშვებინა ხელი და მუცელში წიხლის კვრით გადააგსო იქით. სოსიკა ბიჭი დაეცა მიწაზე, შეიწუხა გული და მკვდარივით უძრავად გაიჭიმა. ახლა ამაზედ გაჩნდა მის ცოლ-შვილსა და ნათესავებში თავში ცემა და ვაი-ვაგლახი. ხალხიც, ცოტა არ იყო, შეკრთა წინაპირველად, მაგრამ რა შენიშნა, რომ სოსიკა ბიჭი ცულლუტობდა, ანება თავი და მიბრუნდა მამასახლისის კარებისაკენ. მინდვრიდამ მოგდებული შვიდ-რვა თუმნიანი ხარი დასცეს და გამოსჭრეს ყელი. ამის შემდეგ სამთავ დაკლული საქონელი შეაგროვეს ერთგან, დაატყვევეს, დასჭრეს და დაურიგეს სოფელს.

- კონას არა მიუგზავნოთ-რა, კონას!.. - დაიძახა ვანომ.

- იმას სახლი შეუკარით, გაგზავნა როგორ იქნება... - მოისმა აქეთ-იქიდან.

ამის შემდეგ ხალხი თავიანთ სახლებში წავის-წამოვიდა. ხუმარა ნინიკამ კი აიარა კონას კიბე და შევიდა მის სახლში.

ამ სახლში ნინიკას დახვდნენ თვით სახლის პატრონი თავადი კონა ხმამაღლაშვილი, აზნაური ილიკო მხიარულიძე და მამასახლისი ქრისტესია ნაცრიაშვილი. სამოც წლამდისინ მიღწეული, მომლიმარე, პატარა პლუტური თვალებით შემკული, გახუნებული ფარჩის ახალუხის ამარა იჯდა კონა ტახტზედ და დაბალის ხმით ებაასებოდა იქა მყოფთ, რომელნიც მასზედ კარგა მოშორებით ისხდნენ სკამებზედა.

- შენც მე მომძებნე? მოდი, შვილო, მოდი! - ალერსიანის ხმით უთხრა კონამ ნინიკას, როდესაც ამ უკანასკნელმა შეაღო პირველის კარები.

- ღმერთმა შენი ნუგეში და იმედი ნუ მომიშალოს, შენი ჭირიმე! - სთქვა ნინიკამ, - დაგვაწიოკეს, შენი ჭირიმე!.. ერთი ძროხა მყავდა, ისიც დღეს დამიკლეს...

- დაგვლუპეს, დაგვლუპეს, შენი ჭირიმე! - დაიწყო მამასახლისმა, - ათთუმნიანი ხარი დამიკლეს. ეს სულ კი სოსიაშვილისაგან მოხდა.

- სულ ,სულ იმისაგან!.. - დაუმატა ნინიკამ.

- სოსიაშვილიც ხომ სათოკვა, მაგრამ ის ისე არ არის დამნაშავე, როგორც ვანო!.. - სთქვა კონამ, - სულ იმან არია ეს სოფელი. ღმერთი მაგას არა სწამს, საყდარში ეგ არ დადის, მღვდლებს, ბერებს, ჩინოვნიკებს მუქთამჭამელებს ეძახის, თავადაზნაურობა დასადრახისაო... ყველაფერში თანასწორობა და თავისუფლება უნდა იყოსო... ამისთანა ლაპარაკმა გააგაჟა ხალხი. ორიოდ-სამი კაცის მეტი სოფელში ძარლად არავინ მაგდებს.

- გაირყვნა, კნიაზო, ადამიანი გაირყვნა! - წარმოსთქვა ლაქუციით ილიკომ, - ვერა ქნეს კაი საქმე, გლეხები რომ გაანთავისუფლეს! მას შემდეგ წახდა ქვეყანა, დაივიწყეს უფროს-უმცროსობა და ვიღაც ბიჭბუჭებმა გაბედვით იწყეს, ბატონო, სულ პირველსა და დიდ რამეებზე ლაპარაკი. ვაი დედასა მტრისასა!

- ხემწიფე მრავალ მოწყალეა, - წარმოსთქვა კონამ, - მაგრამ ხალხი არ ვარგა, ხალხი.

- მართალი ბრძანებაა, შენი ჭირიმე, - სთქვა ერთხმად მამასახლისმა და ნინიკამ.

- აუდევენებია სოსიაშვილი და ამ ქალაქ დღე სულ იმასთან აგდია!.. - სთქვა ვანოზედ აზნაურამ, - ეგ ოჯახდაქცეული გვარს არცხვენს, გვარსა.

- მე, - იწყო კვალად კონამ, - მონდობილი მაქვს მთელი ე ჩვენი მხარე, აქ მე თვალყური უნდა ვადევნო - ვინ რა წინააღმდეგობას იტყვის, ანუ ჩაიდენს, მერე უნდა დავასმინო... მე ეგ ვანო ბევრ რამეში მყავს დაჭერილი. აქამდინ ვითმინე და ახლა კი მოთმენა აღარ შემიძლიან. ჩემ გარდა სხვებიც არიან დანიშნულნი, იმათ რომ გაიგონ მაგის საქციელები და დაასმინონ, მე მაშინ საყვედურს მივიღებ და მოვაკლდები ჩემს ეხლანდელ ალაგსაც. ამასთანავე, საქმე გააჭირა მაგ შეჩვენებულმა. მე დღესვე ქალაქ წავალ და, მალე მტერი მე მომიკვდეს, მალე მე ეგ მოგაშორეთ თქვენა.

ხუმარა ნინიკა შეიშმუშნა, თავი მაღლა აიღო, თითქო რაღაც უნდა ეთქვა, მაგრამ ვეღარ გაბედა, დაღონებულის სახით გაშტერდა... შემდეგ თავი ჩაღუნა, გულიანად ამოიოხრა.

- ეგები ე სოსიაშვილი მოგვაშორეთ როგორმე, ბატონო!.. - წარმოსთქვა მამასახლისმა.

- დიახ, დიახ! შენი ჭირიმე, ბატონო!.. - დაიძახა ნინიკამ, - სუ გიგოს ბრალია, სულა!..

- მაგას სხვანაირად მოევლება, - განაგრძო კონამ, - ჯერ ერთი: იქ ჩემი ძმისთვის ბარით თავი გაუტეხნია. დილას ვნახე. მიელ შეწუხებულია. ჩვენ, რასაკვირველი, ვიჩივლებთ. თქვენ ძალადობით ძროხები დაგიკლათ, სოსიკა ბიჭს ხომ კლიტეც გაუტეხა და კინადამ კიდეც მოკლა... ამაზა თქვენ, სამთავენი, იჩივლებთ... მე და ეს ილიკო მოწმეებათ დაგვწერეთ... სხვა მე ვიცი.

- ერთი კაი ქეიფი კი გამაწვევინეთ-და ვინ მამძ... არ გიმოწმებთ, თუ საჭირო იქნება, სუ ფიცით ავამსებ სუდსა... - სთქვა ილიკომ.

- სოსიკა ბიჭსა შეატყობინეთ და ხვალ ამოდით რიყეში, იქ მიხეილ ყლაპიაშვილი დაგიწერთ ქალადსა და გაგზავნით სუდისკენ.

- სოსიკა ბიჭს რო თქვენ უბრძანოთ, უფრო კარგი იქნება... - მოახსენა მამასახლისმა.

- იმას ბრძანება აღარ უნდა. მე იმას კაი დარიგება მივეცი წელან და კარგადაც აასრულა... - სთქვა კონამ და წამოდგა ფეხზედ.

ყველანი წამოიშალნენ, დაუკრეს კონას თავი და მობრუნდნენ კარებისაკენ. ამ დროს აივანზედ ამოვარდა ერთი რიყული აზნაურიშვილი და, რა დაინახა კონა, შეღრიალა მომტირალის ხმით:

- ბატონო კონა! შენი ძმა, რევაზ, გამოგვეთხოვა! ასე დაგვლუპა და დაგვანელა. ვაი ჩემ თავსა, რომ მე ამ დღეს შევესწარი!..

კონა გაშეშდა ერთ ალაგას, მისი გაჭყეტილი თვალები კარგა ხანს უზრავად იცქირებოდნენ ამბის მომტანისაკენ. შემდეგ გიჟივით ხელი გაიქნია და ერთი საშინელი დაიღრიალა:

- ვაიმე, ძმებო! ვაი, ჩვენ დალუპვასა! - დავარდა ისევ ტახტზე და თავსა და პირში წაიშინა ხელები. მეორე ოთხიდან გამოვარდა კონას მეუღლე რიფსიმე და მივარდა ქმარსა, კარზე მიმავალნიც ისევ მიბრუნდნენ უკან. ამათ ჩვეულებრივ ჯერ მიუსამძიმრეს და შემდეგ დაუწყეს ნუგეშის ცემა. კონამ კარგა ხანს იღრიალა და იცა თავში. ბოლოს, როგორც იყო, დაჩუმდა, შეაკაზმინა ცხენები, გაიყოლა თან აზნაურა ილიკო და თავის კნეინით გასწია რიყისაკენ. როდესაც ამ ცხენოსნებმა გიგოს სახლს აუარეს გვერდზედ, კონამ გულში ხელი ჩაიკრა და ხმამაღლა დაიძახა:

- მაშ ამ გულზე მიწა დამეყაროს, თუ მე შენ ციმბირში არ გიკრა თავი.

VIII

- მე ვიცი, მაგათ წვიმა მოუვათ... - უთხრა მგზავრებზედ მამასახლისმა ნინიკას, როდესაც ესენი, ორთავენი ერთად, გამოვიდნენ კონას კარ-მიდამოდან, - ე ღრუბლები როგორღაც აიშალა.

- ნეტა ერთი ღმერთმა ბრძანოს და წვიმა მოვიდეს, - ამოოხვრით სთქვა ნინიკამ, - მაგათ რა უშავთ, ძმაო. ეხლავე იქ დაიბადებიან.

- ღმერთო, წვიმა, ღმერთო! - დაიძახეს თითქმის ორთავემ ერთად.

უცებ ცამ დაიგრიალა და გაისმა ქუხილის ხმა. ამ ხმამ მთელი სოფელი თითქო რრმა ძილიდან გამოაღვიძა. სოფელში გაჩნდა ხმაურობა. ხალხი გამოიფინა ბანებზედ.

- ღმერთო, წვიმა, ღმერთო! - ისმოდა ყოველის მხრიდან... ქალი, კაცი, მოხუცი, ბავშვი სულ ერთიანად შეღალაღებდა ღმერთსა და შესთხოვდა წვიმას. თითქო მართლა ღმერთმა შეისმინა ეს თხოვნა: ცა დაიფარა ლურჯი-მოშავო ღრუბლებით, გაჩნდა ჰაერში ქექა-ქუხილი; შხაპუნა წვიმამ დაუშვა კოკისპირულად. უცებ ჰაერში გაისმა რაღაც გრიალი, ზუზუნი, გავიდა ორიოდ წამიც და უბედურმა გორიძირელებმა ცხადად დაინახეს გვალვაზედ არა ნაკლები თავიანთ ამომგდები მტერი-სეტყვა. ხალხი მიიძალ-მოიძალა. ცოტა ხანს უკან საყდრის ზარებს აუყენეს რაკარუკი, მაგრამ სეტყვა თავისას არ იშლიდა. ნახევარ საათის განმავლობაში მსხვილ თხილის ტოლა სეტყვას გაჰქონდა შესაზარი გრიალი მთელს ამ არემარეზე. მიწა მოიფინა სეტყვით, გაჩნდა ნიაღვრები. დაქანებული მთიდან მოეცა სოფელს წყლის დიდრონი ნაკადულები.

- არიქათ, გვიშველეთ, თქვენი ჭირიმე! ქრისტიანები ვინა ხართ, გვიშველეთ, ვიხრჩობით! - გაისმა უცებ დედაკაცის ხმა. ამ დაძახებამ მთელ სოფელში ასტეხა ხმაურობა.

- ხალხო! უშველეთ, უშველეთ!.. კაციაანი ნიაღვარმა წაიღო! - მოისმა ვანოს ხმა. პატარა ხანს უკან გამოჩნდა თვით ვანოც. თავშიშველ-ფეხშიშველა ის ყვირილით გარბოდა კაციაანთ სახლისაკენ; აი, მივიდა კიდეც ამ სახლთან. ნიაღვრის ვეებერთელა ნაკადული მისცემოდა ღრმად ჩათხრილ მიწურს, ჩამოეგდო კარები და გრიალით შედიოდა სახლში. ვანო საჩქაროზედ გადახტა წყალში და ბარბაცით შეჰყვა მას სახლშია, სახლი ნახევრობამდისინ წყლით იყო სავსე. ძაღლი, ქათამი, ინდოური, კასრი, გოდორი და სხვა სულ ერთმანეთში იყვნენ არეულნი. ზოგი ამათგანი იხლცობოდა, ზოგიც მოეტივტივებინა აქაფებულს წყალს და გაჩქარებით მიჰქონდ-მოჰქონდა აქეთ-იქით. სახლის პატრონთ ცოლ-ქმართ, ბავშვები ფქვილის გოდრებზედ შეესხათ, თვით კი, რაც მოხვდებოდათ, აყრიდნენ კარებს.

- გვიშველე, შენი ჭირიმე, ვანო, გვიშველე! - დაიძახეს ცოლ-ქმართ, როდესაც ვანო მათ წინ გაჩნდა.

- ქვემო კედელი ხევისაკენ არის, აზა მივაწვეთ იმას, ეგები გადავანგრიოთ, - სტქვა ვანომ და გაჰქანდა კედლისაკენ, მივიდა ამ კედელთან, მიაბჯინა ზურგი და, რაც ძალი და ღონე ქონდა მიაწვა მას. ცოლ-ქმარნი მიეშველნენ ვანოს, ამ დროს სახლში შემოცვივდნენ შვიდი-რვა გლეხკაცნი და ესენიც მიეხვივნენ ქვემოთა კედელს. კედლის ერთმა ნაწილმა დაიგრიალა და გადაწვა ხევში. დაგუბებულს წყალს მიეცა გზა, ოჯახობა გადურჩა დალუპვასა, მშველელნი გამოცვივდნენ აქედამ და გაჰქანდნენ ახლა მეორე გლეხის სახლისაკენ, საიდანაც ისმოდა საშინელი ჟრიამული.

- არიქათ, ბიჭებო! ჩვენს სოლომონას შევარდნია ნიაღვარი, - დაიყვირა ვანომ და მოუმატა სირბილს. უცებ გაუსხლტა ფეხი, დაეცა ძირს და თავი დაჰკრა ქვასა... სისხლი ტქრიალით ჩამოედინა შუბლზედ, მაგრამ ვანომ თითქო ვერც კი იგრძნო ესა: სწრაფად წამოხტა ისევ ფეხზედ და ერთს წამს თავის ამხანაგებით მიიჭრა მოხუცებულ სოლომონას სახლთან. აქ უფრო დიდი ნაკადული შედიოდა სახლში; მეორე უბედურებაც მასში მდგომარეობდა, რომ სახლი მთლად მიწაში იჯდა და არ ჰქონდა გასანგრევი კედელი.

- ნიაღვარი გადუგდეთ იქით, ნიაღვარი! - დაიძახა ვანომ.

რამდენიმე გლეხი ეცა ნაკადულს, ზოგნი შეცვივდნენ სახლში. კარებთან ესენი შეეფეთნენ გიგოს, რომელსაც ხელში ეჭირა სოლომონა და მოიწვედა კარებისაკენ, მაგრამ აი, მიჰკრა მას მძლავრმა ნაკადულმა, დასცა ძირს და გორაობით წაიღო ქვემოთკენ. ახლად შესულები მიეშველნენ გიგოს და სოლომონა საჩქაროზედ

გამოიტაცეს კარზედ, მაგრამ ეს შველა გვიანდა იყო. დასუსტებულ ავადმყოფ მოხუცებულისათვის ლოგინში მოესწრო ნიაღვარს, ეყლაპებინა რამდენჯერმე წყალი და გიგოს ხელში დამხრჩვალყო საწყალი. ამის გამოტანის შემდეგ უვნებლად გამოასხეს სახლიდან მისი ცოლ-შვილიც... კარებზედ გაჩნდა ერთი საშინელი ტირილი და წიოკობა. მთელი სოფელი თავს დაედო ამ უბედურთა. ასე გასინჯეთ, ბავშვებიც კი დასტიროდნენ კეთილ, ჭკვიან მოხუცებულ სოლომონას. პატარა ხანს უკან ჩვენმა ბებერმა ბაბალემ წაიყვანა თავის სახლში სოლომონას ცოლ-შვილი, თითონ გარდაცვალებული კი საყდარში წაიყვანა მღვდელმა. რამდენსამე სხვა გლეხკაცთაც შეუვარდათ სახლში ნიაღვარი. ერთს მათგანს დაუხრჩო ხბო, მეორეს ხარი... სხვანი მშვიდობით გადურჩნენ უბედურებას, მაგრამ ვენახები, ვენახები!..

IX

გავიდა სამი, თუ ოთხი დღე ამ ამბის შემდეგ. ამ დროს განმავლობაში არც კონა და არც მისი მომხრე გლეხნი არსად არ სჩანდნენ. გორიძირელებმა ვერ შენიშნეს ესა. მათ გულს სხვა დიდი ჯავრი და სევდა აწვა, იგიგნი გლოვობდნენ სეტყვისაგან განადგურებულ თავის ვენახებს. იყო კვირა დღე, გორიძირის ტაძარში წირვა იდგა... ხალხი, არაჩვეულებრივ ბლომად შეგროვებულიყო ამ ტაძრის კარებ წინ და სევდიანის, მწარეთ დაღრეჯილის სახით, იწერდა ხანდისხან პირჯვარს: „ ღმერთო, მოგვხედე, ღმერთო, შენ მადლსა და შენ სახელსა”, გაისმოდა ხოლმე გლეხების მწუხარე ხმა ყოველ ამ დროს. რა დამართვია ამ საცოდავ ხალხს, რას დაუხოცნია ასე უწყალოდ ეს უბედურების შვილნი. ერთს მათგანს აღარ ედო თვისი ნამდვილი ფერი და სახე. ცაცვივნიული თვალები საცოდავად გამოიცქირებოდნენ თვის მორღვეულს ბუდეთაგან, გამხდარს, გაყვითლებულს სახეზედ ისეთი ღრმა სევდა და ვაება ჰქონდათ გადაშლილი, თითქო მასზედ თავის დღეში არც ერთხელ არა ჰქონიყვეს ადგილი მხირულების გამოხატულებას.

- დავილუპენით, ძმაო, დავილუპენით! - წამოიძახა ერთმა გლეხმა.

- იდიდოს, ღმერთო, შენი სახელი!.. - დაუმატა მეორემ, - თუ გაგვაჩინე, მოგვიმართე კიდეც ცოტა რამ ხელი, თუ არა და, ბარემ სულ ერთ დღეს მიიბარე ჩვენი სული და მოგვარჩინე ამ წვა და დაგვასა.

- ეხ, ძმაო! - დაიძახა მესამემ თავის ქექით, - აღარც რა ღმერთი ყოფილა საწყალი კაცისათვის.

- ე მაგ ლაპარაკსა, შვილოსან, - დაიძახა ერთმა მოხუცებულმა გლეხმა, - ისა სჯობიან, რო ე ჩვენ თავს ჩვენვე რამე უწამლოთ. თუ ღმერთმაც აილო ჩვენზე ხელი ე ჩვენ მაინც ნუ ვახდენთ ერთმანეთსა. ღმერთ ერწმუნე, რო კინა ღამ მოვკალი გუშინ ჩემი დედაკაცი. გაბრაზებულმა სხვა ვეღარა მოვახერხე რა. ვენახიდგან გამოვედი... ე წმინდა წირვის მადლმა, რო ძლივ მოვადგამდი ფეხებსა. შევხედოთ, კაცო, და, ე დათუას უღელი კამეჩი გადასულა ჩემ სიმინდში და აოხრებს იქაურობას... გავიმაგროთ, ხალხო, საქონელი... ე სიმინდები არ არი წამხდარი, თითქო კიდეც არგო სეტყვამა;ეგები ე სიმინდები მაინც მოგვივიდეს რამე.

- ე წმინდი გიორგის მადლა, კინალამ შემომაკვდა ჩემი ბიჭი, ეგ რო გავიგე, - უპასუხა დათუამ, - მა რაა, ძმაო, საქონელი პირუტყვია, თუ ჩვენ არ დავიჭირეთ, იმათ რა ჭკუა აქვთ.

- დათუა! - დაიძახა ერთმა გლეხმა, - ი შენ ლომაკამეჩს რა დამართვია, კაცო! ფეხი, თითქო, ამოვარდნილი აქვს.

- მა რა ჯანაბაა, ამოვარდნილი აქვს. ი ნიაღვარში გზა ველარ გაეგნო და ცალი ფეხი ჩვენებით პატარა ბანში ჩავარდნოდა...

- ჰეი, ჰეი, ჰეი! - ამოოხვრით სთქვა სულ სხვა გლეხმა, - დიდი ცოდო არ დაატრიალა ი ოხერმა სეტყვამა. რიყეში, კაცო, მთელი ყლაპიანთ უბანი სუ წაუღეკნია ნიაღვარსა. მოეცა, თურმე, მთიდან წყალი და იმათი წივილ-კივილი ცაში ადიოდა. ორი, თუ სამი ბავშვი დაეხრჩო. ყლაპიანთ თეიმურაზასათვის მთვრალისათვის მოესწრო სეტყვასა. გუშინ, თურმე, იპოვნეს რიყეზე ლამქვეშა.

- ჩვენი სოფლისთანა ზარალი კი არა სოფელს არ მოსვლია, ძმაო, - სთქვა მოხუცებულმა გლეხმა, - ერთი ჩვენი სოლომონა ერთ ქალაქათა ღირდა...

- მოგვმადლე, უფალო, უფალო, შეგვიწყალე, უფალო, შეგვიწყალე!... - მთქნარებით მისძახა დიაკვანს ერთმა გლეხთაგანმა.

- ღმერთო, შენი მადლისა და შენი სახელის ჭირიმე! - ერთხმად დაიგრიალა ხალხმა პირჯვრის წერით.

ამის შემდეგ მობაასეთა შორის კარგა ხანს სიჩუმე ჩამოვარდა, ამ დროს უცებ ორღობიდან მოისმა რამდენიმე ბავშვის ტირილი და ჟღავიჟღავი. ხალხმა მიიხედა იქით. შვიდი-რვა პატარა ბავშვი გულეზ დახეთქილები, საშინელის წივილ-კივილით გამოცვივდნენ ორღობიდან და, ქორისაგან შემინებულ ჩიტებივით, შეიმალნენ სადაც კი თავშესაფარი რამე დახვდათ. ბავშვები დაჩუმდნენ, ახლა ძაღლებმა ასტეხეს გაბმით ყეფა და ყმული ისე, როგორათაც იციან მათ მგლის დანახვაზედ.

- ადე, კაცო, გავიქცეთ, - დაიძახა ერთმა გლეხმა, - ბავშვებს სწორედ მგელი გამოუდგათ, - რავდენიმე ახალგაზრდა ბიჭმა საჩქაროდ წამოავლეს ქუდებს ხელი და ის იყო აპირებდნენ ორღობისკენ გაქცევას, რომ ამ დროს იქიდან გამოვიდა შვიდი-რვა ცხენოსანი კაცი. ზოგიერთს ამათგანს რუსული სამხედრო ტანისამოსი ეცვა და შარვლებზედაც რაღაცა წითელი ზოლები უჩანდა. კონას სახლის წინ მათ ვიღაც დედაკაცი დააყენეს, ჰკითხეს რაღაც და, რა მიიღეს მისგან ჯეროვანი პასუხი, შემოჰკრეს ქუსლი ცხენებს და, ჭენებით მიიჭრნენ ჩვენი ვანოს სახლთან... ამთგან სამნი გადმოხტნენ ცხენებიდან და გულდაგულ შევიდნენ ვანოს ოთახში. დანარჩენთ ამოიღეს ხმალი და შემოეხვივნენ სახლს გარშემო. საყრდის წინმდგომი გლეხობა შეშინდა: ჯერ ვანოს სახლს მიაკერეს თვალები, შემდეგ გაოცებულის სახით შეხედეს ერთმანეთს, მაგრამ რაკი ერთმანეთის სახეზე შიში ვერა ამოიკითხეს რა, წამოავლეს ქუდებს ხელი. ზოგი ტამარში შევიდა, ზოგმაც ვენახებისაკენ მოუსვა. ორიოდ-სამმა გლეხმა კი შემოიკრიბეს გაბედულობა და ქუდმოხდილი ნელ-ნელა გასწიეს ვანოს სახლისკენ. მათ იქვე ახლო მიუერთდა ფერწარსული გიგოც.

- რა არის, გიგო, რა ამბავია ესა! - დაეკითხნენ მას გლეხნი.

- რაღაც ცუდი ამბავი-კია და, რა არი არ ვიცი, - მიუგო გიგომ.

ამგვარის ლაპარაკით მივიდნენ ესენი და დაადგნენ ვანოს. ოთახის ფანჯრების პირდაპირ. ამ დროს გაიღო ფანჯარა და ერთმა მოსულთაგანმა გამოსძახა გლეხებს:

- აქ მოდით, აქა!.. მოწმეებად დაესწარით.

გლეხებმა ტორტმანით გასწიეს ვანოს სახლისკენ; აიარეს პატარა კიბე და შევიდნენ ოთახში. ვანო, ცოტა ფერშეცვლილი, იდაყვით დაბჯენოდა ფანჯრის ქვემო ფიცარს და გაშტერებული შესცქეროდა ხელებში ერთს გაბერილ უცხო კაცს,

რომელიც იდგა მის მაგიდასთან და ნელ-ნელა სინჯავდა და ათვალეიერებდა მის წიგნებსა და ქაღალდებს. აი მორჩა გაბერილი კაცი წიგნების სინჯვას, შუბლი შეიკრა და უკმაყოფილოდ მიჰყარა ეს წიგნები იქით. ახლა გამოსწია მაგიდის უჯრას და იქიდან ამოიღო ერთი ბლუჯა ხელნაწერი ქაღალდები. ვანო უცებ გასწორდა, მარჯვენა ხელი წაივლო თავზე და ჩუმად წაიბუტბუტა:

- ვაი, ვაი! ი გიგოც რომ გააბან! - და დააჩერდა ქაღალდებს.

გაბერილმა გასინჯა ერთი, ორი, სამი ქაღალდი, მეოთხე ქაღალდს მიჰკრა ხელი და გადაადლო გასინჯულ ქაღალდებში. ვანო თითქმის შეხტა სიხარულით. ჩვეულებრივი ფერი გადაეკრა მის სახეს და მომცინარის თვალებით შეიხედა კარებისაკენ. გიგო ამ წამს ციურ მანანასავიტ ნატრობდა... მისი და ვანოს თვალები შეხედნენ ერთმანეთს, გიგომ მიიხედ-მოიხედა და შემდეგ თვალებით დაეკითხა ვანოს, ეს რა ამბავია შენ თავს. ვანომ თავი გაუქნია და თვალებითვე მიუგო: არაფერი, რაღასაც ჩირთი-ფირთობენო. ამ დროს გაბერილმა კაცმა ხელში აიღო პატარა ხელნაწერი რვეული, დაუძახა და მისცა მოწმეების დამძახებელს. მან გადაათვალეირ-გადმოათვალეირა ეს რვეული და რაღაც დაბალი ლაპარაკის შემდეგ დაუბრუნდა ის ისევ გაბერილს კაცსაკვე. ამან რვეული დაიღო წინ და მოუბრუნდა ვანოს.

- ეს რვეული ვის ეკუთვნის?!

ვანომ აუჩქარებლივ გადახედა ამ რვეულს და ცოტაოდენის სიჩუმის შემდეგ, გულდამშვიდებით მიუგო:

- ეგ რვეული ჩემია.

- ვისი ნათარგმნია?..

- ჩემი!

- რა მიზნით სთარგმნე შენ ესა?

- ფული მომცა სხვამ და გადავთარგმნე.

- ვინ არის ის სხვა?

- არ ვიცი! მანამდისინ არ ვიცნობდი და შემდეგ მე ის აღარ მინახავს.

ეს ლაპარაკი სულ მართლად დასწერა გაბერილმა კაცმა და ბოლოს მოაწერინა ვანოს ხელი. მოწმეების მაგივრათაც „მათის ხელის ჩამორთმევით” ხელი ერთმა მოსულტაგანმა მოაწერა. ეს ქაღალდი და რვეული გაბერილმა კაცმა ჩაიღო უბეში, შემდეგ ფშვენით წამოდგა ფეხზე და უთხრა ვანოს:

- თქვენ დაჭერილი ბრძანდებით! - სთქვა ეს და გამოსწია კარებისაკენ, გამოირეკა წინ მოწმეები და გამოვიდა კარზედ. ცოტა ხანს უკან გამოიყვანეს ვანოც, შესვეს ცხენზე და გააქანეს ქალაქისაკენ.

- ვანო, სად მიჰყევხართ, სადა!.. - დაუყვირა ვანოს გიგომა.

- ვირის აბანოში! - მოისმა ვანოს ხმა.

ამავე დღეს, საღამო ჟამზედ, პოლიციის ბოქაული რამდენიმე იასაულით, მობრძანდა გორიძირაში... მან უცებ დაიჭირა გიგო, შეუკრა ხელები და წაიყვანა სატუსალოში.

საშინელი შიშის ზარი დასცა ამ ამბებმა ჩვენს ტანჯულ გორიძირელებს. ყოველ მათგანს ეგონა, რომ აი, ან ეხლა, ან ეხლა მოვლენ და ყველას ქალაქს წაგვასხამენო. დედაკაცების და ბავშვების ბლავილ-თავში ცემას აღარა ჰქონდა დასასრული. მამაკაცი, მწარედ სულითა და გულით დაცემულნი, დარეტიანებულივით წელმოწყვეტილნი, იმალებოდნენ თავიანთ ქოხმახებში და წინათვე გულში ეთხოვებოდნენ თავის საცოდავ მშობელთ და ცოლ-შვილთ. ამგვარს ყოფაში გაატარეს გორიძირელებმა ხუთი, თუ ექვსი თვე. ამ დროს განმავლობაში კონა და მისი მომხრე გლეხნი სწორეთ თვითმპყრობელ მეფეებად გადაიქცნენ. მათ სიტყვას და ბრძანებას ყურმოჭრილ ყმასავე ასრულებდა მთელი სოფელი. ამასთანავე, რაც კი რამ გააჩნდათ გლეხთ, მიწასა, თუ ხის მოსავალი სულ ყველა კონასთან მიჰქონდათ ძღვნად და მუხლმოდრეკით ევედრებიდნენ მას, მიებრუნებინა მათზე გული და დაეხდნა იგინი მომავალის ტანჯვისაგან. პატიოსანი, პრწყინვალე თავადი და მისი უგუნური, წმინდა თავადიშვილი ამპარტავნებით სავსე მეუღლე, კნეინა რაფსიმე მრისხანეს სახით ხვდებოდნენ გლეხთ და მოჰყვებოდნენ ხარხარს, როდესაც მათგან მიტანილს ოფლსა და სისხლს გვერდ მიუსხდებოდნენ ხოლმე. ერთს დღეს ამგვარად უსხდნენ ცოლ-ქმარნი ერთს კალათს მშვენიერს ყურძენს, დასცინოდნენ გლეხთა უგუნურებას და თანაც ნელ-ნელა შეექცეოდნენ ამ უგუნურების ნაყოფს. ამ დროს გაიღო მათი ოჯახის კარი და შიგნით ქუდმოხდილი შემოვიდა ქალაქიდან მოსული მოჯამაგირე. ამან რამდენჯერმე გადასდგა ფეხი და ბატონს მიათვია დაბეწდილი წერილი. ეს წერილი ბატონმა ფაციფუცით გახსნა და წაიკითხა. კმაყოფილების და გულითადი სიხარულის ღიმილი გადაეკრა მთლად მის სახეს. წაკითხული წერილი თავის მეუღლეს გადასცა, თვით კი, ფრთებშესხმულივით წამოხტა ფეხზედ, გაჰქანდა, დაეცა ორთავ მუხლზედ ოქრო-ვერცხლით მოჭედილ ხატის წინ და ხელგაპყრობით შეჰლაღადა მას: „დიდება შენს სიძლიერესა, ყოვლად შემზღებელო ღმერთო, მფარველო ყოვლის ჩემისთანა კაცისაო. აღვისრულებ, შენმა მადლმა და შენმა სახელმა, რაც აღთქმა დაგიდე“. სთქვა რა ეს, წამოდგა ფეხზედ და დაუყვირა ბიჭს:

- ჩქარა, სოსიკა ბიჭი, მამასახლისი და ნინიკა მომგვარეთ აქა. ბიჭი გაიქცა და ათიოდე წამის შემდეგ მოიყვანა სამთავე დასახელებულნი გლეხნი.

- აი რა წიგნი მივიღე დღეს მე ქალაქიდან... - უთხრა მათ კონამ აივანზედ და თვით წერილისათვის შებრუნდა სახლში, გამოარბენინა იქიდან წერილი და ხმამაღლა წაუკითხა:

„თქვენო ბრწყინვალეზავ, კნიაზო კონა! პირველად უმდაბლესად თავს გიკრავ და მერე მოგახსენებთ მას, რისაც გაგებაც გწადიანთ თქვენ. ვანო მხიარულადმე, მართალია, ძმებმა პირობით გამოაშვებინეს ციხიდან, მაგრამ ჭლექი ისე გაძლიერებოდა მას ციხეში, რომ ორი კვირის მეტი ვეღარ იცოცხლა. დღეს ასაფლავებენ იმასა. გიგო სოსიაშვილის საქმე უფრო კარგად წავიდა. კაცისმკვლელობისთვინ, კლიტის გატეხისთვინ და კიდევ რაღაებისთვინაც ციმბირში გაგზავნა გადაუწყვიტეს და ამ თვის გასულს ჰგზავნიან. თქვენი მორჩილი მონა აზნაური მიხეილ ყლაპიაშვილი“.

- რახან ეგრეა, - დაიძახა სოსიკა ბიჭმა, - წავიდეთ ეხლავე და ახლა ჩვენ დავკლათ გიგოს ძროხა.

- ანგრე იყვეს, ანგრე! - დაუკრა მას კვერი მამასახლისმა.

- წადით, წაიყვანეთ ე ჩემი ბიჭებიცა და ეხლავე დაკალით, - უბრძანა მათ კონამ.

- ეხლა ნახირში ეყოლებათ, შენი ჭირიმე, იმათ ძროხაი... - სთქვა ნინიკამ.

- მაშ, საღამოზე მიუცვინდით... - უთხრა მათ კონამ და შევიდა სახლში.

გლებკაცნი წამოვიდნენ და მოჰვინეს მთელ სოფელს ვანოსი და გიგოს ამბავი. ახლა ამ ამბებმა ასტეხეს სოფელში ალიაქოთი. შეიტყო ეს ამბავი გიგოს პატარა მოხუცებულმა დედამ... მისმა უბედურმა ცოლ-შვილმა... ცოფიან ძროხასავე, სრულიად არა ადამიანის ხმით, შეჰქმნა ბღავილი საცოდავმა ბებერმა. ამდენს ხანს შემაგრებული ცრემლი ეხლა წასკდა და საღამომდისინ, თითქო, სულ ცრემლად დაიცალა ის. ბუნებით პატარა ტანისა, მოხუცებულობისაგან დალეული ბაბაღე დღეს, რავდენიმე საათის განმავლობაში, სწორედ მუშტის ტოლა გახდა. ის იჯდა დერეფანში, მოსთქვამდა შესაზარის ხმით, იბღღვნიდა გათეთრებულს თმასა, იკაწრავდა ძვლებზედ შავად მიმხმარ ლოყებს. იგლეჯდა პაწაწკინა მიმჭკნარ მუძუებს; ხანაც ჰგლეჯდა და ჩაბლუოდა მიწას.

„შვილო, მე რო არ წამექეუებინე, იქნება არ წაუღიყავი.მე, აყეფებული, რათ გაქეუებდი! რათა გირდი, შვილო, ყელსა! დედის ხელით მოკლულო შვილო! ვის დაუყარე შენი პატარა შვილები!... დაიქცეს და დაიღუპოს შენი სამართლი... ოი, ერთი დამანახა როგორმე შენი თავი, შე სისხლისმსმელო, შენა. სად დამიღუპე შვილი, სადა”. ბებერს მისძახოდა რძალი, ამათ-გიგოს პატარა ქალ-ვაჟი და მთელს იმ არემარეზედ ტრიალებდა ერთი საშინელი საცოდაობა. ამ საცოდაობამ კონას გულამდისინაც მიაწია: მან დაუძახა წედანდელს გლებებს და უბრძანა, რომ ძროხის დაკვლა მათ სამი დღით გადაედოთ. გლებთ ადასრულეს ეს ბრძანება. სამი დღის შემდეგ, საღამოზედ, ეს გლებნი და კონას ორი ბიჭი შეგროვდნენ ერთად და, როდესაც ნახირი მოვიდა, მიუცვივდნენ გიგოს დანიავებულ სახლობას, ეცნენ ძროხას და ბებერი ბაბაღეს წინ დასცეს მიწაზედ. მოხუცებული ჯერ ვერ მიხვდა, თუ რასა სჩადიოდნენ ესენი, მაგრამ როდესაც სოსიკა ბიჭმა ხანჯალი ამოიღო, ის წამოვარდა ფეხზედ და გამწარებული ეცა ძროხას.

- ბიჭო, რათ მიკლამთ ძროხას... რა დამიშავებია თქვენთვიშა... - დაიჩიფჩიფა ხმაწასულმა ბებერმა.

- შენმა შვილმა რო ძროხები დაგვიხოცა და მეც კინალამ მომკლა, შენ ალა ალა ხო არა გგონია... - დაუყვირა მას სოსიკა ბიჭმა.

- გენაცვალეთ, ნუ დამღუპამ, ნუ დამანელებთ... ე ობლებიშ შარჩენად მინდა ძროხაი...

- დაიკარგე იქითა, - შეუტია ბაბაღეს მამასახლისმა და წაავლო მას ხელი, რომ იქითკენ გადაეგდო. ბებერმა მოხვია იროვე ხელები ძროხას და აღარა შორდებოდა მას.

- მე დამკალით, მე! თქვენი ჭირიმე!... - კვნესით დაიძახა ბებერმა...

- გაგვეცალე ბებერო, გაგვეცალე!... - დაუყვირეს აქეთ-იქიდან.

- ნუ დამღუპავთ, თქვენი ჭირიმე. ოღონდ ძროხაშ ნუ დამიკლამთ და აჰა, მე დამკალით... - სთქვა ბაბაღემ და მართლა გადაუღო კისერი ხანჯალამოღებულ სოსიკა ბიჭს.

- შენ თუ დაგკალით, შენმა მზემ, ასეთ წვენი კი გაიკეთებ, რო იმის ჭამით ვეღარ დავძლეთ... - სთქვა ხუმარა ნინიკამ.

ბებერი გადააგდეს იქითკენ და ძროხას საჩქაროზედ მოსჭრეს თავი. ამ თავს ტირილით მოუსხდნენ გვერდზედ გიგოს პატარა შვილები. ჯერ ისევ თბილმა თავმა ყურები გაანძრია და პირი გააღო. ეს შენიშნეს ბავშვებმა, უცებ გაჩუმდნენ და სიხარულით შესინეს ერთმანეთს.

- ჩვენი დედო ცოცქალია, სიდა, ალაა?

- ჰოდა, დილილმე, ცოცქალია ჩვენი დედოი.

- სიდა, პილი ლო აგალ გააგო!

- ექლა გააგებს... დაიცა...

პატარები გაშტერდნენ და დაუწყეს ძროხის თავს ცქერა... მაგრამ ძროხის თავმა აღარც ყურები აღარ გაანძრია... პატარები დაღონდნენ და ცოტა ხანს უკან იწყეს ისევ ტირილი. მოვიდა მათთან მათი დედა და შეიყვანა ისინი სახლში.

- დაიცა, მოვიდეც მამაი... იცე მოგკლამს, ლოო, - უკან მოხედვით დაემუქრა ვიღაცას გიგოს პატარა ბიჭი.

ამ ამბავმა სულ ბოლო მოუღო საცოდავ ბებერს. იმ ღამესვე გააცივა იმას და მეორე დღეს ისე შეწუხდა, რომ აზიარებინეს კიდეც. ბევრი აღარა უცოცხლია რა მას ამის შემდეგ... ვახშობის დრო იქნებოდა, როდესაც დაიძახეს: ბაბაღე მოკვდაო.

დიახ, ჩემო ბატონო, ბაბაღე მოშორდა ამ „ძაღლ წუთისოფელს“. წამოიკიდა, მკითხველო, თქვენი ჭირი თავის ბებრუხუნა ზურგზედ და გაუდგა იმ გზას, რომელზედაც გავლილი ბევრი გვინახავს და გამოვლილი კი აღარავინა.